

MASTER'S THESIS

De eigenwoningreserve en de draagplichtovereenkomst, Krijgen wat je toekomt?

Olijrhook-van Zadelhoff, E.N.M.

Award date:
2020

Awarding institution:
Department of Constitutional Law, Administrative Law and Legal Theory

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 05. May. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

**DE EIGENWONINGRESERVE EN DE
DRAAGPLICHTOVEREENKOMST
KRIJGEN WAT JE TOEKOMT?**

**MASTERTHESIS
DOOR
E.N.M. OLIJRHOOKE-VAN ZADELHOFF**

Scriptie, cursusnummer RM9906162114M

Kwartiel II, 2020

Studentnummer: 852035354

Student: Miranda (E.N.M.) Olijrhook- van Zadelhoff

Email: miranda.olijrhook@gmail.com

Begeleider: mr. dr. G.M.C.M. Staats

Inleverdatum: 6 juli 2020

Aantal woorden (exclusief voorblad, bronnenlijst en voetnoten): 13.003 woorden

Voorwoord

Toen ik een onderwerp moest bepalen voor de masterthesis, als het slotstuk van mijn masteropleiding Fiscaal Recht aan de Open Universiteit, wist ik al vrij snel wat het thema moest zijn: namelijk de eigenwoningregeling. Meer dan de helft van de Nederlanders, waaronder mijn partner en ik, bezitten een eigen woning en hebben dan ook te maken met deze eigenwoningregeling die verre van eenvoudig is. Met alle wijzigingen die doorgevoerd zijn, is deze regeling nauwelijks te doorgronden door de specialist, laat staan voor de woningeigenaar die jaarlijks zijn belastingaangifte moet indienen en bij veranderende omstandigheden (verhuizing, scheiding, verkoop van de woning) al helemaal door de bomen het bos niet meer ziet.

Eén van die ingewikkelde zaken binnen de eigenwoningregeling is de bijleenregeling. Deze bijleenregeling kan behoorlijke financiële gevolgen hebben. Voor een eerder gevolgde HBO-opleiding heb ik een scriptie geschreven over de partners binnen de toen relatief nieuwe bijleenregeling. Inmiddels zijn we 13 jaar verder en blijkt de bijleenregeling met al zijn wijzigingen tot nieuwe vragen te hebben geleid. Ik ben opnieuw in deze materie gedoken waarvan het resultaat nu voor je ligt.

Mijn collega bij de Belastingdienst en specialist op het gebied van de eigenwoningregeling, mevrouw mr. E.G.M. de Groot dank ik voor de waardevolle op- en aanmerkingen die zij me gaf en die deze masterthesis absoluut beter heeft gemaakt. Ook dank ik mijn begeleider, de heer mr. dr. G.M.C.M. Staats, universitair docent op de universiteit van Tilburg en senior manager bij BDO Accountants & Adviseurs die mij in het schrijfproces begeleid heeft en ervoor zorgde dat ik structuur aanbracht in mijn verhaal maar die ook een goede stok achter de deur was om steeds met nieuwe hoofdstukken te komen en de vaart erin te houden.

Ik wens je veel leesplezier. Ik hoop dat je na het lezen van mijn masterthesis in ieder geval één van de bomen in het moeilijk te doorgronden bos heb kunnen leren kennen.

Miranda Olijrhook

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inleiding	4
1.1 Aanleiding van het onderzoek.....	4
1.2 Maatschappelijke relevantie van het onderzoek	6
1.3 Probleemstelling	7
1.4 Opzet van het onderzoek	8
2 Ontwikkelingen rond de hypotheekrenteaftrek	10
2.0 Inleiding	10
2.1 De geschiedenis van de hypotheekrenteaftrek	10
2.2 Aftrek van hypotheekrente sinds de invoering van de Wet IB 2001	12
2.3 De invoering van de bijleenregeling in 2004	16
2.4 Conclusie	18
3 De bijleenregeling en de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning	19
3.0 Inleiding	19
3.1 Het juridische of het economische eigendom van een eigen woning.....	19
3.1.1 Het begrip eigen woning in de inkomstenbelasting.....	21
3.2 Aanleiding voor de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning	22
3.2.1 Invoering van de aflossingseis	23
3.2.2 Overgangsrecht voor bestaande leningen	23
3.2.3 Een nieuw artikel voor de eigenwoningreserve	24
3.3 De eigenwoningreserve voor 1 januari 2013 en na 1 januari 2013	25
3.3.1 Artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001, geldend tot 1 januari 2013	26
3.3.2 Artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001, geldend vanaf 1 januari 2013.....	27
3.3.3 Zijn de inhoudelijke wijzigingen wel beoogd?	28
3.4 Toedeling van de eigenwoningreserve bij een huwelijksgemeenschap.....	30
3.5 Conclusie	31
4 Het nieuwe huwelijksvermogensrecht per 1 januari 2018	32
4.0 Inleiding	32
4.1 Het nieuwe huwelijksvermogensrecht.....	32
4.1.1 Fiscale gevolgen door het nieuwe huwelijksvermogensrecht.....	33
4.2 Het fiscale partnerschap	34
4.2.1 Enkele gevolgen van het fiscale partnerschap binnen de Wet IB 2001 ...	35

4.2.2 Beëindiging van het fiscale partnerschap	36
4.3 Het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018	37
4.4 Conclusie	41
5 De draagplichtovereenkomst	42
5.1 De draagplichtovereenkomst als alternatief voor het goedkeuringsbesluit ...	42
5.2 De draagplichtovereenkomst en de toedeling van de eigenwoningreserve ...	44
5.3 Conclusie	46
6 Conclusie en aanbevelingen	48
6.1 Samenvatting	48
6.2 Conclusie	49
6.3 Aanbevelingen	50
6.3.1 Eerste aanbeveling: terugbrengen keuzerecht eigenwoningreserve	50
6.3.2 Tweede aanbeveling: vereenvoudiging van de eigenwoningregeling	51
7 Literatuurlijst	52

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De tegenwoordige economische welvaart en de verworven vrijheden om je leven in te delen zoals je wilt en niet de geijkte paden te bewandelen, leiden er toe dat mensen andere keuzes kunnen maken dan vroeger. Het is allang niet meer vanzelfsprekend dat gehuwden bij elkaar blijven tot de dood hen scheidt. In de huidige tijd worden makkelijker nieuwe relaties aangegaan, maar ook weer beëindigd. Met elke nieuwe partner kunnen keuzes gemaakt worden die voor beiden financiële gevolgen hebben. Doordat we economisch welvarender zijn kunnen we ook makkelijker woningen kopen en verkopen, alleen of met een partner. De overheid heeft allerlei stimulerende maatregelen genomen om het eigenwoningbezit te bevorderen¹, wat ertoe heeft geleid dat meer dan de helft van de woningvoorraad in Nederland koopwoningen zijn.² Die stimulerende maatregelen, zoals de aftrek van de eigenwoningrente, plegen een forse aanslag op onze overheidsfinanciën. Daar komt bij dat andere Europese landen minder ruime mogelijkheden bieden en de Europese Unie onze regering steeds wijst op een aanpassing van ons ruime fiscale beleid.³

Sinds de invoering van de Wet IB 2001 zijn er dan ook wetswijzigingen geweest die de aftrek van eigenwoningrente aan banden heeft gelegd. Met die invoering is bijvoorbeeld bepaald dat de eigenwoningrente maximaal 30 jaar aftrekbaar is.⁴ In 2004 kwam daar de bijleenregeling bij.⁵

¹ MVROM 2001.

² Opendata.cbs.nl, voorraad woningen; eigendom, type verhuurder, bewoning, regio: stand 11 februari 2020: koopwoningen 2012 56,6%, koopwoningen 2019: 57,4%.

³ *Kamerstukken II* 2019/20, Brief regering, 21501-07-1669, 27 maart 2020.

⁴ Art. 3.119a, lid 6, Wet IB 2001.

⁵ Art. 3.119aa, Wet IB 2001.

Een andere belangrijke wetswijziging met betrekking tot de eigen woning is de in 2013 ingevoerde regeling dat in 30 jaar verplicht tenminste annuïtair afgelost moet worden.⁶ Voor eigenwoningleningen van vóór 2013 geldt een overgangsregeling.⁷

Deze elementen, zijnde de maximale aftrek van 30 jaar, de bijleenregeling en de overgangsregeling, zijn de belangrijkste elementen ter bepaling van de hoogte van de aftrek van de rente voor de eigenwoningschuld. Deze drie elementen vormen het eigenwoningverleden van belastingplichtige. Dat eigenwoningverleden van belastingplichtige speelt dus een rol in de toekomstige aftrekbaarheid van de eigenwoningrente.

Sinds 1 januari 2018 kent ons civiele recht een nieuw huwelijksvermogensrecht.⁸ Voor 2018 gold dat bij een huwelijk waarbij geen aanvullende afspraken zijn gemaakt over de huwelijksgemeenschap, zoals de huwelijkse voorwaarden, er vanaf de dag van het huwelijk sprake was van een gemeenschap van goederen en de individuele vermogens van beide huwelijkspartners uit de voorhuwelijkse periode werden samengevoegd.⁹ In het nieuwe huwelijksvermogensrecht dat per 1 januari 2018 in werking is getreden is pas sprake van een gemeenschap van goederen tijdens en vanaf de huwelijkse periode. Het vermogen van de huwelijkspartner, waaronder zijn eigen woning, van vóór de huwelijksdag blijft zijn of haar eigen vermogen. Ook een eigenwoningverleden van de huwelijkspartner van voor de huwelijksdag blijft individueel aan hem of haar toebehoren.¹⁰

De staatssecretaris van Financiën heeft op 1 januari 2018 een besluit gepubliceerd dat terugwerkt tot 1 januari 2013¹¹ dat de mogelijkheid biedt om het eigenwoningverleden van de belastingplichtige en/of zijn/haar partner voor 50% aan elkaar te laten toerekenen om op die manier een hoger bedrag aan

⁶ Art. 3.119a, lid 1 onder c en artikel 3.119c, Wet IB 2001.

⁷ Art. 10bis.1, Wet IB 2001.

⁸ *Stb.* 2017, 177-178.

⁹ *Kamerstukken II 2016/17, 33.987, nr. 29.*

¹⁰ *Kamerstukken II 2016/17, 33.987, nr. 29.*

¹¹ Brief van de staatssecretaris van Financiën van 14 april 2017, 2017-0000051053.

eigenwoningrente in mindering te kunnen brengen op de beide inkomens conform het oude huwelijksvermogensrecht (in hoofdstuk 4 wordt dit nog verder toegelicht). Toepassing van dit Besluit geschiedt op vrijwillige basis. Belastingplichtige en zijn partner hebben echter ook het recht om de gevolgen van een eigenwoningverleden te accepteren of om zelf afwijkende afspraken te maken in hun onderlinge schuldverhouding met betrekking tot bijvoorbeeld de eigen woning in een overeenkomst gebaseerd op artikel 6:10 BW, de zogeheten draagplichtovereenkomst.

1.2 Maatschappelijke relevantie van het onderzoek

Een draagplichtovereenkomst kan invloed uitoefenen op de aftrekbaarheid van de eigenwoningrente. Maar wat als de partners niet alleen afspraken hebben gemaakt over de onderlinge kostenverdeling voor de aftrekbaarheid van de eigenwoningrente, maar ook over het aandeel van de overwaarde van de woning bij verkoop? Worden bij de bepaling van de eigenwoningreserve bij verkoop van de gezamenlijke woning de afspraken uit de draagplichtovereenkomst dan gerespecteerd? Het Besluit van de staatssecretaris ziet immers alleen op de aftrek van de eigenwoningrente.

In artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001, staat dat de uit vervreemding ontstane eigenwoningreserve aan belastingplichtigen wordt toegerekend naar de mate waarin zij gerechtigd zijn tot het vervreemdingssaldo van die eigen woning. Wordt hierbij dan alleen gekeken naar de eigendomsverhouding van de woning of zit in dit artikel ook ruimte besloten om afspraken uit de draagplichtovereenkomst toe te passen?

Gezien het grote aantal woningeigenaren en de financiële gevolgen die aan het eigenwoningbezit hangen, is het van maatschappelijk belang dat duidelijkheid bestaat over de toepassing van deze fiscale regelgeving. Hypotheekadviseurs moeten weten op welke wijze zij hun cliënten kunnen adviseren en hen kunnen vertellen welk financieel plaatje vastzit aan de afspraken die gemaakt kunnen dan wel moeten worden.

Ook de uit een scheiding volgende afspraken moeten gebaseerd zijn op duidelijkheid van fiscale consequenties. Op dit moment is niet geheel duidelijk wat precies de fiscale gevolgen zijn.

1.3 Probleemstelling

Zoals ik in de vorige paragraaf schreef, is de eigenwoningreserve van belang voor de toekomstige aftrekbaarheid van de eigenwoningrente. Geregeld is inmiddels dat partners gezamenlijk afspraken kunnen maken die leiden tot de meest gunstige fiscale oplossing met betrekking tot de aftrek van de eigenwoningrente. Maar is er ook fiscale vrijheid om met elkaar afspraken te maken over de toedeling van de eigenwoningreserve bij verkoop van de gezamenlijke woning? Uit de literatuur blijkt dat hier geen eenduidig antwoord op te vinden is. Wat wordt bedoeld met de gerechtigdheid tot het vervreemdingsaldo?

Waarom is artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 (tekst 2012) ingetrokken? Biedt artikel 3.119aa, lid 5 Wet IB 2001 dezelfde mogelijkheden of zit er toch een, wellicht onbedoelde wijziging, in besloten?

Dit onderwerp wil ik graag onderzoeken en ik heb daarom de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Biedt artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 ruimte om bij de toedeling van de eigenwoningreserve een op artikel 6:10 BW gebaseerde draagplichtovereenkomst tussen partners als uitgangspunt te nemen?

Om tot beantwoording van deze onderzoeksvraag te komen, zal ik een aantal deelvragen behandelen.

De volgende deelvragen komen in dit onderzoek aan bod:

- Wanneer is sprake van een eigenwoningreserve?
- Wat is de achtergrond van artikel 3.119aa Wet IB 2001 en hoe is dit artikel tot op heden gewijzigd?

- Hoe verhoudt artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 zich met het per 1 januari 2013 ingetrokken artikel 3.119b lid 2 van de Wet IB 2001 en het gewijzigde artikel 17a, lid 1, onder a en b van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001?
- Wat wordt verstaan onder de juridische en economische gerechtigdheid tot de eigen woning?
- Wat houdt het nieuwe huwelijksvermogensrecht in? En welke fiscale gevolgen zijn daarmee gemoeid?
- Wanneer is sprake van fiscaal partnerschap?
- Wat is de achtergrond van artikel 6:10 BW?

1.4 Opzet van het onderzoek

De methode van onderzoek die het meest geschikt is voor mijn onderzoeksvraag is het juridisch-dogmatisch onderzoek. Het antwoord op mijn deelvragen en de uiteindelijke onderzoeksvraag probeer ik te achterhalen op grond van literatuuronderzoek, door de totstandkoming van het relevante wetsartikel te onderzoeken en door te onderzoeken welke relevante jurisprudentie er is met betrekking tot de genoemde wetsartikelen en thema van dit onderzoek.

Daarnaast zal ik een rechtsvergelijkend onderzoek uitvoeren. Mijn onderzoeksvraag behelst immers twee rechtsgebieden: het civiele recht inzake de draagplichtovereenkomst en het bestuursrecht, in het bijzonder het fiscale recht, inzake de eigenwoningreserve. Artikel 6:10 BW spreekt over de hoofdelijke aansprakelijkheid van schuldenaren. Het civiele recht biedt de mogelijkheid om afwijkende afspraken te maken in een draagplichtovereenkomst. De vraag is of in het fiscale recht dit soort overeenkomsten geëerbiedigd worden.

Het theoretisch kader zijn de artikelen 6:10 BW en de artikelen over de eigen woning in de Wet IB 2001, waaronder de artikelen 3.119a, 3.119aa en 3.119b en artikel 17a van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001.

Daarnaast zal ook aandacht zijn voor artikel 5 van de Algemene wet inzake rijksbelastingen (hierna: Awr) en artikel 1.2 Wet IB 2001 in verband met het fiscale partnerschap.

In hoofdstuk 2 start ik met de geschiedenis van de hypotheekrenteaftrek en de invoering van de hypotheekrenteaftrek in de Wet IB 2001. Ook de invoering van de bijleenregeling in 2004 komt aan de orde. De van belang zijnde elementen van deze bijleenregeling worden hier geïntroduceerd.

Sinds de invoering in 2004 is de bijleenregeling gewijzigd. Zo zijn de bijzonderheden met betrekking tot de eigenwoningreserve sinds 2013 geregeld in artikel 3.119aa Wet IB 2001 naar aanleiding van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning.¹² In hoofdstuk 3 bespreek ik deze wijzigingen. In lid 5 van dit artikel is bepaald dat de eigenwoningreserve wordt toegedeeld naar gelang de gerechtigheid tot de eigenwoningreserve. Die gerechtigdheid kan betrekking hebben op de juridische gerechtigdheid en op de economische gerechtigdheid. In dit hoofdstuk bekijk ik in hoeverre dit onderscheid van invloed is op de toedeling van de eigenwoningreserve. Ook het vervallen van de artikelen 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 per 1 januari 2013 en artikel 17a, lid 1, onder a en b, Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001 komen in hoofdstuk 3 aan de orde. Het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018 is een gevolg van de wijzigingen van het huwelijksvermogensrecht. Voor mijn onderzoeksvraag is het relevant te weten wat nu precies gewijzigd is in de wetgeving en tot welke gevolgen dit leidt voor de hypotheekrenteaftrek. In dat kader is ook het fiscaal partnerschap van belang. Mijn bevindingen hierover behandel ik in hoofdstuk 4. Zoals gezegd is het ook relevant artikel 6:10 BW en de achtergrond van dit artikel te onderzoeken om meer te weten te komen over de draagplichtovereenkomst en welke gevolgen zo'n overeenkomst kan hebben in het fiscale recht. Dit wordt in hoofdstuk 5 uiteengezet. Tenslotte is in hoofdstuk 6 mijn conclusie te vinden. Ik geef in dit hoofdstuk antwoord op de onderzoeksvraag en ik doe aanbevelingen.

¹² *Stb.* 2012, 670.

2 Ontwikkelingen rond de hypotheekrenteaftrek

2.0 Inleiding

Dit hoofdstuk start met een korte uiteenzetting van de aftrek voor hypotheekrente sinds de invoering van de Wet op de Vermogensbelasting 1892. Daarna ga ik in op de eigenwoningregeling in de Wet IB 2001 en bespreek ik de invoering van de bijleenregeling en de daarmee samenhangende begrippen. Voor rente die verschuldigd is voor de hypothecaire geldlening gebruik ik de term "hypotheekrente". Wanneer die hypotheekrente verschuldigd is voor de als eigenwoningschuld gekwalificeerde geldlening (ingevoerd in 2004 en inmiddels gedefinieerd in artikel 3.119a Wet IB 2001) gebruik ik de term "eigenwoningrente".

2.1 De geschiedenis van de hypotheekrenteaftrek

Om mijn onderzoeksvraag te behandelen is het noodzakelijk dat ik de relevante geschiedenis van de hypotheekrenteaftrek behandel. Sinds de invoering van de Wet op de Vermogensbelasting 1892 door minister Pierson is het namelijk al mogelijk om hypotheekrente in mindering te brengen van het belastbare inkomen. Er was bij de invoering van die belastingwetgeving een splitsing gemaakt tussen belasting over een vermogensbron en belasting op opbrengsten uit de vermogensbron.¹³ Werd voor de invoering van deze wetgeving eerst alleen accijnzen betaald over producten als zout, zeep en suiker, met de invoering van de Wet op de inkomstenbelasting 1893 moest iedere Nederlander belasting betalen over het inkomen dat hij verdiende.¹⁴ Men beredeneerde toentertijd dat de eigenaar van een woning die woning kon verhuren en op die manier opbrengsten kon genereren. En als de eigenaar van een woning deze niet verhuurde, maar zelf bewoonde bespaarde hij huurkosten. De opbrengsten van de eigen woning was dan de huurwaarde van die woning.¹⁵ Het genereren van inkomsten bracht ook kosten met zich mee. Deze kosten konden in mindering gebracht worden op het belastbare inkomen.

¹³ *Kamerstukken II* 1891/92, 125, nr. 3 p.8.

¹⁴ Witte 2012.

¹⁵ Witte 2012.

Voor een woning betekende dit aftrek van de onderhoudskosten, de waardevermindering van de eigen woning en de rente die betaald werd over de lening om de woning aan te schaffen.¹⁶

Het saldo van de huuropbrengsten dan wel de besparing van de huurkosten (de zogeheten huurwaarde) met de aftrekbare kosten was over het algemeen negatief.

In 1914 werd de Wet op de inkomstenbelasting 1914 ingevoerd. Inkomen uit vermogen en inkomen uit andere bronnen werden nu niet meer apart belast.¹⁷ De huurwaarde als opbrengsten van de eigen woning werd gehandhaafd waarbij een woningeigenaar die zelf zijn woning bewoonde op dezelfde wijze werd belast als een woningeigenaar die zijn woning verhuurde aan derden. Met het behouden van de huurwaarde als inkomstenbron bleef het ook mogelijk kosten die zien op die inkomstenbron in mindering te brengen omdat de netto-opbrengst immers belast werd.¹⁸ De betaalde hypotheekrente werd beschouwd als een persoonlijke verplichting.¹⁹

Met het Besluit op de inkomstenbelasting 1941 werd er niets veranderd aan de eigen woning als inkomstenbron. De hypotheekrente werd nu echter niet meer beschouwd als een persoonlijke verplichting, maar aftrekbaar als rente die aan een bron toebehoorde.²⁰

Na het Besluit op de inkomstenbelasting 1941 volgde de Wet op de inkomstenbelasting 1964 (Wet IB 1964), waarbij artikel 24 van toepassing was voor de belastbaarheid van de eigen woning. In artikel 42a van deze wet werd op 1 januari 1971 het huurwaardeforfait geïntroduceerd. De huurwaarde van de eigen woning werd berekend door de economische waarde van de eigen woning te vermenigvuldigen met een percentage.

¹⁶ Witte 2012.

¹⁷ *Kamerstukken II* 1911/12, 144, nr. 3, p.16.

¹⁸ *Kamerstukken II* 1911/12, 144, nr. 3, p.29.

¹⁹ Art. 19, Wet IB 1914.

²⁰ Art. 16 en art. 30, lid 1 en lid 2, Besluit IB 1941.

In de berekening van het huurwaardeforfait waren de kosten voor de eigen woning verdisconteerd. Het gaat hier dan om kosten zoals afschrijvingen.²¹ De hypotheekrente werd hierbij echter buiten beschouwing gelaten. Deze kosten bleven aftrekbaar voor het bedrag dat daadwerkelijk verschuldigd was.²² Met de invoering van de Wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ) op 1 januari 1997 werd de waardevaststelling van de eigen woning meer uniform. Het huurwaardeforfait werd vanaf die tijd berekend aan de hand van de WOZ-waarde van de woning.²³ De bijtelling van het huurwaardeforfait en de aftrek van hypotheekrente die zag op de eigen woning vond plaats ongeacht of de eigen woning werd bewoond door de eigenaar zelf.

Dat werd anders in de Wet IB 2001. Met de invoering van de Wet IB 2001 werd het boxenstelsel geïntroduceerd. Box 1 is voor het inkomen uit werk en woning, box 2 voor inkomen uit aanmerkelijk belang en box 3 voor inkomen uit sparen en beleggen. Omdat de financiering voor woningen langlopende verplichtingen zijn en de eigen woning een belangrijke maatschappelijke functie vervulde, namelijk het bieden van huisvesting, vond de wetgever het niet wenselijk om met de invoering van het boxenstelsel de hypotheekrenteaftrek zoals die al gold in de jaren voor de Wet IB 2001 rigoureus te wijzigen. De eigenwoningregeling bleef daarom gelijk aan de regeling uit de Wet IB 1964.²⁴

In de volgende paragraaf ga ik in op de eigenwoningregeling zoals deze in de loop van de jaren in de Wet IB 2001 is opgenomen.

2.2 Aftrek van hypotheekrente sinds de invoering van de Wet IB 2001

Nadat de discussie bij de parlementaire behandeling over de boxindeling van de eigen woning geslecht was, is bepaald dat de opbrengsten uit eigen woning belast zijn in box 1 als inkomen uit werk en woning. Afdeling 3.6 van de Wet IB 2001 ziet op de belastbare inkomsten uit eigen woning.

²¹ *Kamerstukken II 1969/70*, 10.790, nr.3, p.14.

²² *Kamerstukken II 1996/97*, 24.761, nr. 3, p.82.

²³ *Kamerstukken II 1996/97*, 25.037, nr. 3, p.4.

²⁴ *Kamerstukken II 1998/99*, 26.727, nr. 3, p.31.

Hierin zijn de huidige artikelen 3.110 tot en met 3.123a opgenomen. Daarnaast zijn sinds 2013 de artikelen 10bis.1 tot 10 bis.12, Wet IB 2001 van toepassing als ook artikel 17a van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001 (die met ingang van 2013 is gewijzigd).

Deze artikelen zien op de vele aspecten die betrekking hebben op die eigen woning, zijnde welke inkomsten uit de eigen woning belast zijn, welke kosten van de eigen woning aftrekbaar zijn, de voorwaarden voor de (al dan niet hypothecaire) geldleningen gekoppeld aan die eigen woning, de voorwaarden voor de kapitaalverzekering voor diezelfde eigen woning als de bijleenregeling die later aan de orde zal komen.

Zoals in de vorige paragraaf al is opgemerkt, is de bijtelling van de opbrengsten uit eigen woning en de aftrekbare kosten van de eigen woning gekoppeld aan het hoofdverblijf van de eigenaar. Zo bepaalt artikel 3.111, lid 1, Wet IB 2001, dat onder de eigen woning in afdeling 3.6 wordt verstaan een gebouw die de belastingplichtige of personen die behoren tot zijn huishouden anders dan tijdelijk als hoofdverblijf ter beschikking staat op grond van eigendom (lid 1a) of een recht van vruchtgebruik krachtens erfrecht (lid 1b). Voldoet de eigen woning niet aan de voorwaarden gesteld in artikel 3.111, Wet IB 2001, dan valt de woning in box 3 op basis van de rangorderegeling van artikel 2.14, lid 2, Wet IB 2001. Tot de rendementsgrondslag van box 3 behoren namelijk de bezittingen, zoals de onroerende zaken (zie artikel 5.3, lid 2, onder a, Wet IB 2001). In dat geval zijn de kosten voor een geldlening niet aftrekbaar, maar verlaagt het saldo van de geldlening de economische waarde van de woning conform artikel 5.3, lid 3, Wet IB 2001.

Niet alleen de gehele woning kan tot de rendementsgrondslag van box 3 behoren, maar het kan ook gaan om een gedeelte van de woning.

In artikel 3.111, lid 1, Wet IB 2001 wordt namelijk gesteld dat ook een gedeelte van een gebouw tot de eigen woning kan behoren mits deze anders dan tijdelijk als hoofdverblijf aan belastingplichtige of personen die behoren tot zijn huishouden ter beschikking staat. Wordt een gedeelte van de woning niet gebruikt als hoofdverblijf van de eigenaar of personen die behoren tot zijn huishouden, dan verhuist dit gedeelte van de woning naar box 3.

Naast lid 1 bieden overigens de andere leden van artikel 3.111, Wet IB 2001 nog enkele mogelijkheden waarbij de woning fictief als eigen woning gezien wordt.²⁵ Ook een aan de 'eigen woning' gekoppelde geldlening kan behoren tot de rendementsgrondslag van box 3, indien de woning niet kwalificeert als eigen woning volgens de definitie van de Wet IB 2001 in artikel 3.111, Wet IB 2001 of indien de geldlening niet kwalificeert als eigenwoningschuld volgens de definitie in 3.119a, Wet IB 2001.

De eigen woning volgens artikel 3.111, Wet IB 2001 is de woning die eigendom is van de belastingplichtige en/of zijn partner die hem of de personen die tot zijn huishouden behoren anders dan tijdelijk als hoofdverblijf ter beschikking staat. Als opbrengst (voordelen) van de eigen woning wordt het eigenwoningforfait berekend conform de tabel genoemd in artikel 3.112, Wet IB 2001.

Een bron van inkomen wordt netto bepaald. Dit betekent dat het saldo van de voordelen van de eigen woning minus de kosten van de eigen woning belast is. Artikel 3.120, Wet IB 2001 bepaalt wat de aftrekbare kosten van een eigen woning zijn. Hierin is bepaald dat de rente en kosten van geldleningen die tot de eigenwoningschuld behoren aftrekbare kosten zijn, net als de periodieke betalingen op grond van erfpacht, opstal en beklemming.

De term eigenwoningschuld is ingevoerd in 2004 in combinatie met de invoering van de bijleenregeling.

²⁵ Zie art. 3.111, lid 2, lid 3 en lid 6, Wet IB 2001.

Voor de invoering van de bijleenregeling was in artikel 3.120, lid 1, onder a, Wet IB 2001 geregeld dat de aftrekbare kosten voor de eigen woning de rente en kosten voor geldleningen waren die was aangegaan voor verwerving van de eigen woning en conform artikel 3.123, Wet IB 2001 voor rente en kosten van schulden die waren aangegaan tot verbetering en onderhoud van de eigen woning.

Vanaf 1 januari 2004 spreekt de wet van een eigenwoningschuld. De eigenwoningschuld is geregeld in artikel 3.119a, Wet IB 2001. Dit betreft nog steeds schulden die zijn aangegaan voor de verwerving, verbetering en onderhoud van de eigen woning, maar op de eigenwoningschuld kan sinds de invoering van de bijleenregeling een correctie plaatsvinden op grond van een overwaarde bij de verkoop van een eerdere eigen woning (lid 3, onderdeel a). In 2013 vond opnieuw een correctie plaats van de term eigenwoningschuld. Vanaf dat moment moet de eigenwoningschuld voldoen aan nog een voorwaarde. De schuld moet een contractuele verplichting bevatten dat er binnen 30 jaar tenminste annuïtair wordt afgelost en de aflossing moet ook daadwerkelijk plaatsvinden (lid 1, onderdelen b en c).

Met betrekking tot een eigenwoningschuld die op 31 december 2012 als eigenwoningschuld kwalificeerde is overgangsrecht geregeld in artikel 10 bis.1, Wet IB 2001. Dit gaat bijvoorbeeld om aflossingsvrije leningen die tot 2013 afgesloten konden worden ter verwerving, onderhoud dan wel verbetering van de eigen woning. De burger heeft nog steeds de vrijheid om een aflossingsvrije lening voor de eigen woning aan te gaan, maar indien deze niet voldoet aan de wettelijke voorwaarden wordt die lening niet fiscaal gefaciliteerd.²⁶

²⁶ *Kamerstukken II 2012/13, 33.405, nr.3, p.6.*

2.3 De invoering van de bijleenregeling in 2004

In 2004 is de bijleenregeling ingevoerd om onnodige schuldverhoging te voorkomen²⁷ en om de ongelijkheid tussen verhuizende woningeigenaren en zittende woningeigenaren weg te nemen.

Een verhuizende woningeigenaar kon tot die tijd immers zijn overwaarde op de woning verzilveren en besteden aan consumptieve goederen en voor zijn nieuwe woning een nieuwe financiering aangaan waarvan de betaalde rente dan weer volledig aftrekbaar was. Een zittende eigenaar kon voor die overwaarde geen financiering aangaan waarvan de betaalde rente aftrekbaar is, als het bestedingsdoel niet het onderhoud of verbouwing van de eigen woning was.²⁸

Met de invoering van de bijleenregeling, toen geregeld in de artikelen 3.119a en 3.119b, Wet IB 2001, is een aantal kernbegrippen ingevoerd. Die kernbegrippen zijn de eigenwoningschuld, het vervreemdingssaldo eigen woning en de eigenwoningreserve.²⁹

Als eigenwoningschuld wordt de schuld verstaan die voldoet aan de voorwaarden gesteld in artikel 3.119a, lid 1 en 2, Wet IB 2001 en waarvan de rente als aftrekbare kosten tot een eigen woning in aanmerking kan worden genomen. Dat gaat dan om schulden aangegaan in verband met de eigen woning voor de verwerving, verbetering en onderhoud van de eigen woning en om schulden aangegaan voor de afkoop van de rechten van erfpacht, opstal en beklemming voor de eigen woning. Het vervreemdingssaldo is de prijs waarvoor de woning is verkocht³⁰, verminderd met de op dat moment resterende eigenwoningschuld en de kosten die voor de verkoop gemaakt zijn. In artikel 3.119a, lid 4, Wet IB 2001 was dit opgenomen. Het vervreemdingssaldo wordt vervolgens toegevoegd aan de eigenwoningreserve.

²⁷ *Kamerstukken II* 2003/04, 29.210, nr.3, p.19 (MvT).

²⁸ *Kamerstukken II* 2003/04, 29.210, nr.3, p.24 (MvT).

²⁹ *Kamerstukken II* 2003/04, 29.210, nr. 3, p.47 (MvT).

³⁰ Vervreemding van de woning is niet alleen verkoop, maar elke overgang van de woning uit box 1 van belastingplichtige valt hieronder. (artikel 3.119a, vijfde lid, Wet IB 2001).

De eigenwoningreserve verlaagt het bedrag waarvoor voor de nieuwe woning een eigenwoningschuld (waarvan de betaalde rente aftrekbaar is) kan worden aangegaan.

De eigenwoningreserve neemt af, maar niet ver tot nihil, bij aankoop van de nieuwe woning. Dit is geregeld in artikel 3.119a, lid 5, Wet IB 2001. Bij de invoering van de bijleenregeling gold de regel dat vijf jaar na het ontstaan van de eigenwoningreserve het openstaande bedrag vervalt, wat geregeld was in artikel 3.119a, lid 6, Wet IB 2001. Sinds 1 januari 2010 is deze termijn verkort naar drie jaar.³¹

De eigenwoningreserve wordt individueel bepaald. Wel heeft de eigenwoningreserve van de partner invloed op de stand van de eigenwoningschuld indien belastingplichtige en zijn partner hebben samengewoond in de woning waarvoor een eigenwoningreserve is ontstaan en zij samen de nieuw verworven woning betrekken of indien de partner mede-eigenaar wordt van de woning die belastingplichtige verwerft.

Om zekerheid te krijgen over de stand van de eigenwoningreserve kan de belastingplichtige een beschikking krijgen van de Belastingdienst. Dit is geregeld in artikel 3.119b, lid 1, Wet IB 2001.

In het kader van mijn onderzoeksvraag is artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 vooral van belang. In dit artikel was tot 2013 geregeld dat een deel van het vervreemdingssaldo dat in de eigenwoningreserve is opgenomen, aan een ander kan worden toegerekend.

Met ingang van 1 januari 2013 is de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning in werking getreden.³² Daarbij zijn een aantal wijzingen doorgevoerd in de bijleenregeling. Ook zijn de artikelnummers gewijzigd.

³¹ DGB2010/3057M van 26 augustus 2010.

³² *Stb.* 2012, 670.

In hoofdstuk 3 ga ik in op de diverse wijzigingen in de bijleenregeling die het gevolg zijn van de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning.

2.4 Conclusie

De hypotheekrenteaftrek geldt al sinds de invoering van de Wet op de Vermogensbelasting 1892. Met de invoering van de Wet IB 2001 zijn de mogelijkheden om hypotheekrente af te trekken beperkt. Aftrek kan alleen verleend worden als de eigen woning voldoet aan de voorwaarden gesteld in artikel 3.111, Wet IB 2001 en de eigenwoningschuld voldoet aan de voorwaarden gesteld in artikel 3.119a, Wet IB 2001. De maximale duur van de hypotheekrenteaftrek is 30 jaar. Vanaf 2004 is de hypotheekrenteaftrek verder beperkt. In dat jaar is namelijk de bijleenregeling ingevoerd. De eigenwoningreserve is een kernbegrip van de bijleenregeling. De aanwezigheid van een eigenwoningreserve is een beperkende factor op de hypotheekrenteaftrek. In het volgende hoofdstuk bespreek ik de in 2013 ingevoerde Wet herziening fiscale behandeling eigen woning en onderzoek ik de gevolgen van deze wet op de toedeling van de eigenwoningreserve.

3 De bijleenregeling en de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning

3.0 Inleiding

In dit hoofdstuk begin ik eerst met het juridische dan wel economische eigendom van een woning en bespreek ik wat een eigen woning is volgens de Wet IB 2001. Er kan immers pas sprake zijn van een eigenwoningreserve als er ook een eigen woning is. Daarna komen aan de orde de wijzigingen binnen de bijleenregeling door de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning aan de orde, waarna ik vervolgens inga op de inhoudelijke gevolgen van het vervallen van artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 en de invoering van het nieuwe artikel 3.119aa, lid 5 Wet IB 2001. Deze artikelen gaan over de toedeling van een eigenwoningreserve. Ook ga ik kort in op artikel 3.119aa, lid 6, Wet IB 2001 waarin de toedeling van een eigen woning binnen een huwelijksgemeenschap is geregeld. Aan het eind van dit hoofdstuk beantwoord ik de vraag of met de invoering van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 een inhoudelijke wijziging heeft plaatsgevonden in de toedeling van de eigenwoningreserve en welke conclusie daaruit getrokken kan worden.

3.1 Het juridische of het economische eigendom van een eigen woning

Het begrip eigen woning is het startpunt van alle fiscale regelingen die betrekking hebben op die eigen woning, zoals de aftrekbare rente als er een eigenwoningschuld is (eigenwoningrente) en de eigenwoningreserve als er een overwaarde bij verkoop van die eigen woning is. In paragraaf 2.2 heb ik de definitie van een eigen woning al besproken. In het vervolg van artikel 3.111, lid 1 onder a, Wet IB 2001 staat dat onder eigendom ook wordt verstaan het economische eigendom. Volgens artikel 5:1 BW is eigendom een zakelijk recht en het meest omvattende recht dat een persoon op de zaak kan hebben.

Het meest omvattende recht houdt in dat de eigenaar de beschikking heeft over de zaak en het genot ervan. Het eigendomsrecht kan gesplitst worden in een juridische eigendom en een economische eigendom.

Het juridische eigendom en het economische eigendom tezamen is het volle eigendom op een zaak. De beschikkingsmacht en het genot van de zaak zijn dan bij de eigenaar verenigd. In het BW wordt het begrip economische eigendom niet nader omschreven, maar toch speelt het economische eigendom een belangrijke rol in de fiscale wetgeving, zoals in de overdrachtsbelasting, de BTW en de inkomstenbelasting.

Artikel 3:83 BW stelt dat eigendom overdraagbaar is. Voor overdracht van een goed (zoals zaken en vermogensrechten, zie artikel 3:1 BW) zijn de volgende vereisten volgens artikel 3:84 BW van toepassing:

- Een geldige titel (zoals verkoop);
- Beschikkingsbevoegdheid van de overdrager;
- Levering van het goed.

Op grond van artikel 3:89 BW is voor levering van een onroerende zaak een notariële akte vereist en inschrijving in de daartoe bestemde openbare registers.

Het juridische eigendom is overgedragen als aan alle vereisten van artikel 3:84 juncto 3:89 BW voldaan is. Het Kadaster (artikelen 3 en 8, Kadasterwet) houdt de openbare registers bij voor registergoederen en informatie over de eigendomsoverdracht van die registergoederen, zoals de woning. Wie dan ook juridische eigenaar is van een woning is eenvoudig te achterhalen.

Fiscaal gezien kan een ander dan de juridische eigenaar als eigenaar worden aangemerkt, namelijk degene die het economische eigendom van een zaak heeft.³³ Bij economische eigendom heeft de levering van artikel 3:84 BW niet plaatsgevonden. Het alomvattende recht eigendom is dan ook niet overgedragen.

Hofman heeft onderzocht waaruit het economische belang van een zaak bestaat volgens de geldende jurisprudentie en heeft daaruit drie van belang zijnde elementen onderscheiden:

³³ Eijkenduijn en Rozendal 2005.

1. De gerechtigheid tot waardestellingen van een zaak;
2. Het risico van tenietgaan en waardeverandering van de zaak;
3. Het genotsrecht van die zaak.³⁴

De vereisten die Hofman heeft onderzocht, heeft hij in het kader van de overdrachtsbelasting gedaan. Binnen de Wet IB 2001 geldt dat dat de waardeverandering de belastingplichtige grotendeels (meer dan 50%) moet aangaan.³⁵ In de volgende paragraaf ga ik hier nog wat verder op in.

Het economische eigendom is hetzelfde als de juridische eigendom, maar zonder de juridische levering.³⁶

3.1.1 Het begrip eigen woning in de inkomstenbelasting

Voor het begrip eigen woning in de inkomstenbelasting is alleen het eigendom hebben niet voldoende. Daarnaast geldt namelijk in de inkomstenbelasting dat de woning niet alleen het eigendom (juridische dan wel economische) is van belastingplichtige, maar ook:

- Dat hij of zijn partner de voordelen met betrekking tot de woning geniet, ofwel de woning bewonen;
- Dat de kosten en lasten op belastingplichtige of zijn partner drukken;
- Dat de waardeverandering belastingplichtige of zijn partner grotendeels aangaan.³⁷

Pas als de eigen woning aan deze drie voorwaarden voldoet, kwalificeert een woning als een eigen woning voor de Wet IB 2001. Vervolgens is dan de vraag wat de voorwaarden zijn om de kosten van een financiering voor deze eigen woning in mindering te kunnen brengen op het belastbare inkomen. Wat is dus een eigenwoningschuld volgens de Wet IB 2001?

³⁴ Hofman 2007.

³⁵ CPP 2009/2342 M, paragraaf 1.1.

³⁶ CPP 2009/2342 M, paragraaf 1.1.

³⁷ CPP 2009/2342 M, paragraaf 1.2.

In het vorige hoofdstuk zijn een aantal voorwaarden van een eigenwoningschuld aan de orde gekomen. Met de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning zijn de voorwaarden verder aangescherpt. In de volgende paragraaf bespreek ik die nieuwe aanvullende voorwaarden.

3.2 Aanleiding voor de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning

Zoals in hoofdstuk 1 aan de orde kwam, is de hypotheekrenteaftrek één van de stimulerende maatregelen om het eigenwoningbezit te bevorderen. Met meer dan de helft van de woningvoorraad in Nederland als koopwoning en met zo'n aantrekkelijk beleid om betaalde hypotheekrente in mindering te brengen op het belastbaar inkomen zijn de hypotheekschulden van particulieren in Nederland enorm toegenomen.³⁸ En was het in eerdere jaren vanzelfsprekend dat de hypotheekschuld afgelost werd, in de loop van de tijd zijn er hypothecaire leningen op de markt gekomen om het maximale aan renteaftrek te ontvangen.³⁹ Die enorme schuldenlast die particulieren kwetsbaar maakt, vormt een risico voor de rijksbegroting als die particulieren een beroep moeten doen op de Nationale hypotheekgarantie. Daarnaast veroorzaakt de hypotheekrenteaftrek een behoorlijke hap in de rijksbegroting.⁴⁰

Alle reden voor de staatssecretaris van Financiën om op 18 september 2012 een wetsvoorstel Wet herziening fiscale behandeling eigen woning in te dienen⁴¹ om de hypotheekrenteaftrek meer richting de oorspronkelijke doelstelling te krijgen, namelijk het stimuleren van het eigenwoningbezit en om de druk op het overheidsbudget te verminderen door de hypotheekrenteaftrek aan banden te leggen.⁴²

³⁸ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 4, p.1.

³⁹ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 4, p.1.

⁴⁰ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 4, p.2.

⁴¹ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 2.

⁴² *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 4, p.2.

De belangrijkste wetswijziging met betrekking tot de aftrekbare kosten van de eigen woning betreft de voorwaarde dat slechts renteaftrek wordt verleend indien de eigenwoningschuld in 30 jaar volledig wordt afgelost.⁴³

Het wetsvoorstel is uiteindelijk op 20 november 2012 door de Tweede Kamer aangenomen⁴⁴, nadat er wat wijzigingen hebben plaatsgevonden na de behandeling in de Tweede Kamer en nadat ook de Eerste Kamer groen licht gaf op 18 december 2012⁴⁵ is op 27 december 2012 de wet in zijn definitieve vorm gepubliceerd.⁴⁶

3.2.1 Invoering van de aflossingseis

Met de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning per 1 januari 2013 is artikel 3.119a, Wet IB 2001 (het artikel waarin staat wat een eigenwoningschuld is) ingrijpend gewijzigd en zijn de leden 6 tot en met 10 die zien op de eigenwoningreserve komen te vervallen en ondergebracht in het nieuwe artikel 3.119aa Wet IB 2001. In artikel 3.119a, Wet IB 2001 is onder andere aan de kwalificatie van de eigenwoningschuld de aflossingseis als voorwaarde toegevoegd (zie lid 1, onderdelen b en c) De schuld met betrekking tot de eigen woning moet vanaf 2013 in 30 jaar verplicht tenminste annuïtair afgelost worden.

Betalingsachterstanden in de aflossing kan tot gevolg hebben dat de schuld geen eigenwoningschuld meer is en overgaat naar box 3. Renteaftrek is dan niet meer mogelijk.⁴⁷ Overigens biedt de wet wel wat ruimte bij tijdelijke betalingsproblemen.⁴⁸

3.2.2 Overgangsrecht voor bestaande leningen

Voor belastingplichtigen die vanaf 1 januari 2013 voor het eerst een lening afsluiten voor een eigen woning geldt de nieuwe wetgeving.

⁴³ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 2, p.3.

⁴⁴ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405.

⁴⁵ *Kamerstukken I* 2012/13, nr.12, item 24, p.133-134.

⁴⁶ *Stb.* 2012, 670.

⁴⁷ Art. 3.119e, lid 4, Wet IB 2001.

⁴⁸ Art. 3.119e, lid 3, Wet IB 2001.

Er zijn echter ook belastingplichtigen die al een eigenwoningverleden hebben en die wellicht in de toekomst nog gaan verhuizen of te maken krijgen met een beëindiging van een partnerschap. Deze belastingplichtigen vallen dan zowel onder de oude als de nieuwe wetgeving.

Met betrekking tot de op 31 december 2012 bestaande eigenwoningschuld is namelijk overgangsrecht geregeld in hoofdstuk 10bis, Wet IB 2001 wat inhoudt dat deze wordt geëerbiedigd tot de stand die de bestaande eigenwoningschuld had op 31 december 2012. De eigenwoningregeling wordt met name voor die groep belastingplichtigen die zowel onder de oude als nieuwe wetgeving vallen, erg complex. Albert pleitte ervoor om bestaande en nieuwe gevallen hetzelfde te behandelen, waardoor de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning eenvoudiger, beter uitvoerbaar en rechtvaardiger had kunnen zijn.⁴⁹ Toch heeft de wetgever hier niet voor gekozen.

3.2.3 Een nieuw artikel voor de eigenwoningreserve

Artikel 3.119aa, Wet IB 2001 is met de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning ingevoerd en als volgt vastgesteld. Lid 1 ziet op de toevoeging van het vervreemdingssaldo aan de eigenwoningreserve, waarbij onder het vervreemdingssaldo nog steeds wordt verstaan de waarde van de tegenprestatie, verminderd met de kosten ter zake van die vervreemding en verminderd met de eigenwoningschuld. In lid 2 is ongewijzigd geregeld dat de eigenwoningreserve verlaagd wordt met het bedrag dat gelijk is aan de kosten van de verwerving van een nieuwe woning verminderd met het bedrag dat als eigenwoningschuld voor die woning in aanmerking wordt genomen (voorheen artikel 3.119a, lid 5a, nu artikel 3.119b, lid 2a). Bij gezamenlijke verwerving met een partner wordt de eigenwoningreserve verlaagd met het bedrag waarmee de eigenwoningschuld van de partner is verlaagd doordat deze partner zelf een eigenwoningreserve had (voorheen artikel 3.119a, lid 9, nu artikel 3.119b, lid 2b).

⁴⁹ Albert 2013.

De eigenwoningreserve wordt ook verlaagd met een bedrag waarmee de woning in het kalenderjaar is verbeterd of onderhouden of met het bedrag waarmee de rechten van erfpacht, opstal of beklemming zijn afgekocht (voorheen artikel 3.119a, lid 5c, nu artikel 3.119b, lid 2c). Daarnaast vervalt de eigenwoningreserve na drie jaar conform artikel 3.119aa, lid 3, Wet IB 2001, zoals al in 2010 was geregeld.⁵⁰ In lid 4 wordt aangegeven wat onder verwerving en vervreemding van een eigen woning wordt verstaan. Voorheen was dit geregeld in lid 7 van artikel 3.119a Wet IB 2001, dat met de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning is komen te vervallen.

3.3 De eigenwoningreserve voor 1 januari 2013 en na 1 januari 2013

De bepalingen over de eigenwoningreserve die voorheen in artikel 3.119a Wet IB 2001 stonden, zijn met de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning per 1 januari 2013 ondergebracht in een zelfstandig artikel, namelijk 3.119aa Wet IB 2001. In de memorie van toelichting van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning wordt gesteld dat de artikelen 3.119a, lid 4 tot en met 7 en lid 10 nagenoeg geheel ongewijzigd worden opgenomen in een apart artikel ten behoeve van de leesbaarheid. Hiermee wordt dan ook geen inhoudelijke wijziging beoogd van de bijleenregeling.⁵¹

Niet alle artikelen over de eigenwoningreserve zijn één op één overgenomen. Het lijkt er toch op dat er inhoudelijk iets is gewijzigd. In de volgende paragrafen ga ik eerst in op het oude artikel 3.119b lid 2, Wet IB 2001 zoals deze van toepassing was voor de invoering van de Wet Fiscale behandeling eigen woning per 1 januari 2013 en op het nieuwe artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 dat hiervoor in de plaats is gekomen. Daarna ga ik in op de vraag of er een (beoogde) inhoudelijke wijziging heeft plaatsgevonden en tot welke gevolgen dat leidt voor de toedeling van de eigenwoningreserve.

⁵⁰ DGB2010/3057M, onderdeel 1.5.

⁵¹ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 3, p.24.

3.3.1 Artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001, geldend tot 1 januari 2013

Voorheen was in artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 geregeld dat op gezamenlijk verzoek van belastingplichtige en zijn gewezen partner de eigenwoningreserve aan elk van hen kan worden toegerekend in de mate waarin zij feitelijk gerechtigd zijn tot het vervreemdingssaldo van de eigen woning.

Het artikel zag op situaties waarin de ene partner het juridische eigendom had, maar dat deze bij het beëindigen van de relatie op grond van een samenlevingscontract of huwelijkse voorwaarden een deel van de overwaarde van de woning moest afstaan aan de andere partner. Dit kon op gezamenlijk verzoek bij de inspecteur aangegeven worden en die gaf dan een beschikking conform de feitelijke situatie rondom het recht op de overwaarde.⁵² Waar iemand dus civielrechtelijk recht op had, sloot het fiscale recht op aan. Wanneer er geen gezamenlijk verzoek werd gedaan, werd de eigenwoningreserve toebedeeld aan de juridische eigenaar van de woning. In de praktijk leverde dat problemen op als de partner die civielrechtelijk recht op de overwaarde had er geen belang bij had dat die ook de eigenwoningreserve kreeg toebedeeld als deze partner zelf in de toekomst een nieuwe woning wilde kopen en dan geconfronteerd zou worden met een beperking van de renteaftrek.

De memorie van toelichting bij de invoering in 2004 van artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 geeft aan dat dit artikel de mogelijkheid biedt om rekening te houden met de situatie waarin op grond van een verrekenbeding de eigenaar een deel van de meerwaarde aan de ander moet afstaan. Deze situatie kan zich volgens de memorie van toelichting voordoen in geval partners buiten gemeenschap van goederen gehuwd zijn en de woning eigendom is van één van die partners.⁵³

Deze partner was dan ook mogelijk niet genegen om een gezamenlijk verzoek te doen, waardoor de juridische eigenaar alsnog de hele eigenwoningreserve toebedeeld kreeg, terwijl deze feitelijk maar een deel van de overwaarde had ontvangen.⁵⁴ Vanuit de juridische praktijk leverde dit artikel kritiek op.

⁵² Cursus Belastingrecht IB 3.6.6.E.d.

⁵³ *Kamerstukken II* 2003/04, 29.210, nr. 3, p.54.

⁵⁴ Cursus Belastingrecht IB 3.6.6.E.d.

Schuver en Ruijschop betwijfelden de praktische haalbaarheid van artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 als de juridische eigenaar zelf de ex-partner moet opsporen voor een gezamenlijk verzoek voor toedeling van de eigenwoningreserve⁵⁵ en ook Rutgers noemt het artikel een loze bepaling en pleitte voor afschaffing ervan. De toerekening van de overwaarde van de eigen woning in een verrekenbeding is een civiele aangelegenheid, schreef hij. Hij bepleitte er dan ook voor om het fiscale nadeel dat de juridische eigenaar had doordat deze geconfronteerd werd met een beperking van de renteaftrek, terwijl deze feitelijk maar deels die overwaarde mocht behouden, ook in datzelfde verrekenbeding door partijen te laten regelen.⁵⁶

3.3.2 Artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001, geldend vanaf 1 januari 2013

Artikel 3.119aa, lid 5, IB 2001 is in de plaats gekomen van artikel 3.119, lid 2 Wet IB 2001. Het nieuwe artikel zou een voortzetting zijn van het oude artikel.⁵⁷

De formulering van artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 is echter anders dan het nieuwe lid 5 van artikel 3.119aa, Wet IB 2001. In de wettekst is de feitelijke gerechtigdheid aangepast en is de zinsnede *'waartoe meer dan een belastingplichtige gerechtigd is'* toegevoegd.

In de memorie van toelichting staat dat in dit artikel als hoofdregel is opgenomen, hetgeen in het oude artikel op verzoek kon worden gedaan, namelijk het toerekenen van de eigenwoningreserve naar de mate waarin eigenaren van de woning gerechtigd zijn tot het vervreemdingssaldo van die woning. Met de wetwijziging moet een aflossingsschema worden voortgezet door de belastingplichtige voor diens aandeel in de schuld. Belastingplichtige en zijn partner moeten niet zelf kunnen kiezen wie het aflosschema voortzet als zij de relatie beëindigen.

⁵⁵ Schuver, Ruijschop 2003.

⁵⁶ Rutgers 2008.

⁵⁷ Mourik, Snoeks, Stam 2013.

De wetgever acht dit namelijk ongewenst omdat het aflosschema dan deels losgelaten wordt en het systeem inconsistent zou zijn indien zij afwijken van de eigendomsverhouding van de eigen woning.⁵⁸

Datzelfde geldt ook voor de eigenwoningreserve. De wetgever vindt hier dat het binnen de herziening niet (meer) past om belastingplichtige en zijn partner te laten bepalen wie de eigenwoningreserve krijgt.

Met het vervallen van artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 vervalt ook de keuzeregeling voor de toerekening van de eigenwoningreserve en wordt vastgehouden aan de economische gerechtigdheid tot inkomen en vermogen. Dit betekent dat niet meer het civielrechtelijke aandeel van de woning de basis vormt voor de eigenwoningregeling, maar de economische gerechtigdheid.

Een gezamenlijk verzoek is dan ook niet meer nodig is. Arends noemt het niet meer gezamenlijk hoeven te verzoeken een verbetering van de regelgeving, gezien de in de literatuur genoemde kritische noten.⁵⁹ Maar de nieuwe formulering van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 kan ook juist een beperktere werking hebben ten opzichte van de oude bepaling, schrijft Arends, omdat nu in de tekst is opgenomen dat de eigenwoningreserve in de huidige regeling alleen toebedeeld kan worden bij mede-eigendom. Dit wordt afgeleid uit de volgende bepaling in de wettekst (artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001): *‘waartoe meer dan één belastingplichtige gerechtigd is.’* De memorie van toelichting spreekt van de economische gerechtigdheid tot inkomen en vermogen.⁶⁰ Arends pleit er voor om de opmerking over de mede-eigendom van de eigen woning uit de wettekst te halen, zodat deze weer in lijn is met het vroegere artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001.

3.3.3 Zijn de inhoudelijke wijzigingen wel beoogd?

In de vorige paragraaf heb ik de vraag neergelegd of de wetgever met de tekstuele wijziging van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 een inhoudelijke wijziging heeft beoogd. Voor Arends is het duidelijk dat dit wel de situatie is.

⁵⁸ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 3, p.24 (MvT).

⁵⁹ Arends 2012.

⁶⁰ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 3, p.24 (MvT).

In de huidige wettekst is geen ruimte meer voor een toedeling van de eigenwoningreserve als één van de partners geen mede-eigenaar van de woning is.⁶¹ Van Mourik, Snoeks en Stam menen ook dat er wel degelijk een inhoudelijke wijziging heeft plaatsgevonden. Zij maken uit het vervangen van artikel 3.119b, lid 2 door artikel 3.119aa, lid 5 Wet IB 2001 op dat deze nieuwe bepaling slechts ziet op een woning die in de gemeenschap valt en niet op de woning die van één van de beide partners is. Het vervallen van de keuzemogelijkheid om de eigenwoningreserve van de voorhuwelijkse periode in de onderlinge verhouding tussen belastingplichtige en zijn partner op verzoek toe te delen, zoals deze voor 1 januari 2013 geregeld was in artikel 17a, lid 1, onder a en b van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001, geeft er volgens hen blijk van dat in het sinds 2013 geldende eigenwoningregime de economische gerechtigheid de standaard is.⁶²

Ook ik kom tot de conclusie dat met de invoering van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 en het vervallen van artikel 3.119b, lid 2, Wet IB 2001 er inderdaad een wijziging heeft plaatsgevonden. Daar waar een feitelijke gerechtigheid eerst nog reden was voor een toedeling van de eigenwoningreserve die afweek van het juridische gerechtigdheid, is er nu geen keuze meer mogelijk. De toedeling van de eigenwoningreserve vindt plaats op basis van het economische dan wel juridische eigendom. Wanneer één van de partijen geen economische of juridische eigendom heeft, is er geen mogelijkheid om de eigenwoningreserve (deels) toe te delen aan de niet-eigenaar.

Ik meen dat de wetgever deze wijziging heeft beoogd. Uit de memorie van toelichting blijkt immers dat de wetgever de keuzemogelijkheid van partners om te bepalen aan wie de eigenwoningreserve toebedeeld moet worden niet vindt passen binnen het herziene systeem van de eigenwoningregeling.⁶³

⁶¹ Arends 2012.

⁶² Mourik, Snoeks, Stam 2013.

⁶³ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.405, nr. 3, p.24 (MvT).

Hoewel niet nader toegelicht, blijkt uit de parlementaire stukken dat een verdeling van de eigenwoningreserve naar keuze voor de wetgever betekent dat het doel van de bijleenregeling gemist wordt.⁶⁴

De ene partner krijgt ten onrechte alles toebedeeld terwijl deze slechts voor een deel ervan een feitelijke overwaarde had, de andere partner krijgt helemaal geen eigenwoningreserve toebedeeld terwijl deze feitelijk wel een overwaarde uit verkoop van een eigen woning die geherinvesteerd zou moeten worden bij aankoop van een nieuwe woning. Met de invoering van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 sluit de wetgever aan bij minimaal de economische gerechtigdheid. Heeft een belastingplichtige het genot van de woning en deelt hij in de waardevermeerdering, dan is een toedeling van de eigenwoningreserve ook op zijn plaats.

Ik meen overigens dat het in de praktijk niet vaak zal voorkomen dat partners een onderlinge verdeling van de eigenwoningreserve zullen maken die zeer afwijkt van de juridische of economische gerechtigdheid.

Het belang is dan namelijk voor beide partijen niet hetzelfde. Wanneer de ene partner een lager aandeel krijgt van de eigenwoningreserve dan waar hij feitelijk recht op had, krijgt de ander juist een te groot aandeel waardoor die bij een toekomstige eigenwoningschuld onevenredig geraakt zou worden. Het "probleem" dat de wetgever ziet is naar mijn verwachting dan ook helemaal niet zo groot. Wanneer partners uit elkaar gaan, zal iedere partner streven naar een in zijn/haar ogen redelijke verdeling op basis van de feitelijke situatie.

3.4 Toedeling van de eigenwoningreserve bij een huwelijksgemeenschap

In artikel 3.119aa, lid 6, Wet IB 2001 is geregeld dat de eigenwoningreserve aan elk van de partners naar rato van gerechtigdheid tot de huwelijksgemeenschap wordt toebedeeld. Die laatste toedeling ziet op de situatie dat er sprake is van een huwelijk in gemeenschap van goederen.

⁶⁴ *Kamerstukken II 2012/13, 33.405, nr. 3 (MvT).*

Mijn onderzoeksvraag ziet op de vraag in hoeverre een draagplichtovereenkomst invloed kan uitoefenen op de toerekening van de eigenwoningreserve conform artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001. Een draagplichtovereenkomst is echter niet relevant binnen een huwelijk in gemeenschap van goederen, beide partners zijn immers voor de helft gerechtigd tot de huwelijksgemeenschap op grond van wet waardoor lid 6 dan ook buiten het bestek van mijn onderzoeksvraag valt.

3.5 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning besproken die op 1 januari 2013 is ingevoerd, waarbij ik in paragraaf 3.3 dieper ben ingegaan op de toedeling van de eigenwoningreserve. Als gevolg van de invoering van voornoemde wet is deze toedeling namelijk gewijzigd en wordt sinds 2013 aangesloten bij de juridische en economische gerechtigdheid van de eigen woning. Deze wijziging is mijns inziens beoogd door de wetgever die een vrije keuze voor de toedeling van de eigenwoningreserve niet wenselijk acht omdat daarmee het doel van de bijleenregeling gemist wordt. Ik heb aangegeven dat ik dit “probleem” niet zo ziet. Ik meen dat partners bij de beëindiging van de relatie over het algemeen zullen streven naar een redelijke verdeling van de eigenwoningreserve op basis van de feitelijke situatie.

In het volgende hoofdstuk behandel ik het nieuwe huwelijksvermogensrecht en bekijk ik wat het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018 betekent voor de eigenwoningregeling en meer specifiek wat het Besluit betekent voor de toedeling van de eigenwoningreserve in het kader van mijn onderzoeksvraag. Ook ga ik hierbij in op de regels voor het fiscale partnerschap. Toepassing van dit Besluit is immers voorbehouden aan fiscale partners.

4 Het nieuwe huwelijksvermogensrecht per 1 januari 2018

4.0 Inleiding

In dit hoofdstuk ga ik in op het nieuwe huwelijksvermogensrecht en de fiscale gevolgen die dat heeft. Ook bespreek ik het Besluit van de staatssecretaris dat (een deel van) die fiscale gevolgen wegneemt. Omdat het fiscale partnerschap van belang is voor de eigenwoningregeling en voor het Besluit besteed ik hier ook aandacht aan. In de laatste paragraaf is mijn conclusie over dit hoofdstuk te vinden.

4.1 Het nieuwe huwelijksvermogensrecht

Op 14 juli 2014 is een wetsvoorstel ingediend om de omvang van de wettelijke gemeenschap van goederen te beperken.⁶⁵ Sinds 1838 geldt in Nederland dat bij een huwelijk de wettelijke gemeenschap van goederen van toepassing is, tenzij er huwelijkse voorwaarden zijn opgemaakt. Dit houdt in dat al hetgeen de huwelijkspartners in de voorhuwelijkse periode hebben opgebouwd aan schulden en vermogen vanaf de dag van het huwelijk tot de gezamenlijke schulden en vermogen behoort. De indieners van het wetsvoorstel signaleerden dat deze wettelijke regeling niet meer gangbaar is en hebben een voorstel gedaan, waarin niet de algehele wettelijke gemeenschap als basisstelsel voor het huwelijksvermogensrecht dient, maar een beperkte gemeenschap.⁶⁶ De beperkte gemeenschap houdt in dat erfenissen, giften en het voorhuwelijkse vermogen niet meer automatisch gemeenschappelijk worden op de dag van het huwelijk, maar aan de individuele huwelijkspartner blijven toebehoren. En dat vermogen dat zich tijdens de huwelijkse periode door beide huwelijkspartners wordt opgebouwd tot het gemeenschappelijk vermogen behoort.⁶⁷

Op 11 mei 2017 is de wijziging van de wet gepubliceerd en is artikel 1:94 BW ingevoerd waarin bovengenoemde is geregeld en per 1 januari 2018 ingetreden.⁶⁸

⁶⁵ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.987, nr. 1 en 2.

⁶⁶ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.987, nr. 3, p.1.

⁶⁷ *Kamerstukken II* 2012/13, 33.987, nr. 3, p.5.

⁶⁸ *Stb.* 2017, 177 en 178.

4.1.1 Fiscale gevolgen door het nieuwe huwelijksvermogensrecht

Volgens de toelichting aan het kabinet zouden er aan het wetsvoorstel geen nieuwe fiscale gevolgen verbonden zijn.⁶⁹ De invoering van het nieuwe huwelijksvermogensrecht heeft echter wel fiscale gevolgen gehad die volgens Stam niet onderkend werden.⁷⁰ Volgens hem doet zich een fiscaal gevolg voor als huwelijkspartners op grond van het nieuwe huwelijksvermogensrecht gehuwd zijn en daarna een gezamenlijke eigen woning kopen. Indien er geen huwelijkse voorwaarden worden opgemaakt onder het nieuwe huwelijksvermogensrecht, blijft een eigenwoningverleden van één van de huwelijkspartner toebehoren aan deze individuele huwelijkspartner. Dit heeft tot gevolg dat bij aankoop van de nieuwe gezamenlijke woning en bij het aangaan van een gezamenlijke eigenwoningschuld de renteaftrek meer beperkt wordt dan ten tijde van het oude huwelijksvermogensrecht.⁷¹ Ook Van Mourik is van mening dat het nieuwe huwelijksvermogensrecht de kans op aanzienlijke renteaftrekbeperkingen heeft vergroot. Hij heeft hiertoe enkele voorbeelden uitgewerkt, waaruit vooral rentebeperkingen blijken als een woning en een eigenwoningschuld het gezamenlijke gemeenschap behoren maar een eigenwoningverleden daarbuiten valt. Een oplossing die hij voorstelt, is de mogelijkheid om het eigenwoningverleden voor de helft aan de andere partner te laten overgaan.⁷²

Het artikel van Stam leidde tot kamervragen aan de staatssecretaris die in een brief van 14 april 2017 de gevolgen van het nieuwe huwelijksvermogensrecht op de eigenwoningregeling erkende, maar ook aangaf dat huwelijkspartners door het aangaan van huwelijkse voorwaarden dezelfde civielrechtelijke gevolgen en fiscale gevolgen kunnen realiseren als voor de invoering van het nieuwe huwelijksvermogensrecht. Vervolgens gaf hij aan dat de wijzigingen van de eigenwoningregeling per 1 januari 2013 ongewenste gevolgen had bij een gezamenlijke financiering van de woning.

⁶⁹ *Kamerstukken II* 2015/16, 33.987, nr.13.

⁷⁰ Stam 2016.

⁷¹ Stam 2016.

⁷² Van Mourik 2017.

Hij zegde toe om hiervoor een oplossing te zoeken om de gevolgen meer in lijn te krijgen met het doel van de bijleenregeling.⁷³ Stam meent dat de staatssecretaris met zijn brief van 14 april 2017 lijkt te erkennen dat het nieuwe huwelijksvermogensrecht wel degelijk fiscale gevolgen heeft.⁷⁴ Hoewel de oplossing verwacht werd met het nieuwe belastingplan 2018 kwam deze met het Besluit van 30 januari 2018.⁷⁵

Voordat ik de inhoud van het Besluit bespreek, ga ik eerst kort in op de regels voor het fiscale partnerschap. De partnerregeling is binnen de eigenwoning erg relevant, omdat de financiële gevolgen groot kunnen zijn en het fiscale partnerschap niet alleen fiscale voordelen bevat. Bovendien is het Besluit niet alleen bedoeld voor huwelijkspartners, maar ook voor de overige fiscale partners die geconfronteerd konden worden met een rentebeperring die volgens de staatssecretaris niet beoogd was.⁷⁶

4.2 Het fiscale partnerschap

In artikel 5a, AWR en artikel 1.2, Wet IB 2001 is het fiscaal partnerschap voor de inkomstenbelasting geregeld.

De partner in artikel 5a, AWR is de echtgeno(o)te dan wel geregistreerd partner van belastingplichtige dan wel de ongehuwde meerderjarige persoon met wie een notarieel samenlevingscontract is aangegaan en die op hetzelfde woonadres woont.

Artikel 1.2, Wet IB 2001 is een uitbreiding (dan wel een beperking) op het partnerschap van de AWR.

Ook als partners binnen de inkomstenbelasting worden beschouwd, de op hetzelfde woonadres wonende partner:

⁷³ Brief van de staatssecretaris van 14 april 2017, 2017-0000051053.

⁷⁴ Muller 2017, taxlive.nl.

⁷⁵ Stam 2018.

⁷⁶ Brief van de staatssecretaris van 14 april 2017, 2017-0000051053.

- Met wie belastingplichtige een kind heeft, dan wel een kind heeft erkend;
- Die bij de pensioenregeling van belastingplichtige als partner is aangemeld;
- Die samen met belastingplichtige een eigen woning heeft die langer dan als tijdelijk als hoofdverblijf dient voor hen beiden;
- Die met zijn/haar kind op hetzelfde adres als belastingplichtige woont;
- Die in het voorafgaande jaar ook al fiscaal partner was als belastingplichtige.

De beperking van het partnerschap conform artikel 1.2, Wet IB 2001 betreft het op hetzelfde adres wonende meerderjarige kind dat nog geen 27 jaar is en de partner die niet in Nederland woont en niet 90% van zijn totale inkomen geniet in Nederland.⁷⁷

Wanneer sprake is van een partnerschap voor een deel van het jaar en beide partners stonden de rest van het jaar op hetzelfde adres ingeschreven, dan is er sprake van een partnerschap voor het gehele jaar op grond van artikel 1.2, lid 2, Wet IB 2001.

Er kan per moment maar één partner tegelijk aangemerkt worden conform artikel 1.2, lid 3, Wet IB 2001 en artikel 5a, lid 5, AWR.

4.2.1 Enkele gevolgen van het fiscale partnerschap binnen de Wet IB 2001

Indien er sprake is van fiscaal partnerschap, kunnen de gemeenschappelijke inkomensbestanddelen onderling verdeeld worden om hieruit het grootst mogelijke belastingvoordeel te behalen. Dit is geregeld in artikel 2.17, Wet IB 2001. Ook kunnen, onder voorwaarden, sommige heffingskortingen uitbetaald worden aan de minstverdienende partner die deze op basis van het individuele inkomen niet kon verzilveren (artikel 8.9, Wet IB 2001).

⁷⁷ Cursus Belastingrecht, 7.5.1.B.c, p. 1275.

Met betrekking tot de eigen woning, kan het saldo van de inkomsten en aftrekposten van de eigen woning onderling verdeeld worden omdat de belastbare inkomsten uit eigen woning gemeenschappelijke inkomensbestanddelen zijn (artikel 2,17, lid 5, Wet IB 2001). Dit is ongeacht het afgesproken huwelijksvermogensrecht of een notarieel samenlevingscontract.⁷⁸

Indien partners twee hoofdverblijven in eigendom hebben, kan slechts één hoofdverblijf worden gekwalificeerd als woning in box 1, mits voldaan aan de overige vereisten.⁷⁹ De andere woning (in eigendom) komt dan in box 3 terecht. Welke woning die het hoofdverblijf zijn in box 1 dan wel in box 3 komt, is aan belastingplichtige en zijn partner. Deze dienen actief een keuze te maken en kunnen niet op deze keuze terugkomen.⁸⁰

Het eigenwoningverleden van een belastingplichtige kan ook gevolgen hebben voor de partner. Met het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018 worden (een deel van) deze gevolgen weggenomen. In paragraaf 4.3 ga ik hier verder op in.

4.2.2 Beëindiging van het fiscale partnerschap

Het fiscale partnerschap kan ook beëindigd worden. Binnen de wet IB 2001 gebeurt dit als belastingplichtige en zijn partner niet meer op hetzelfde adres wonen.

Dit is echter alleen in de situaties dat het partnerschap conform artikel 1.2, Wet IB 2001 is vastgesteld of indien er sprake was van een notarieel contract op basis waarvan het partnerschap was vastgesteld. Voor gehuwde personen of voor hen die een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan, wordt het partnerschap niet beëindigd doordat men niet meer op hetzelfde adres woont. Artikel 5, lid 4, AWR schrijft namelijk voor dat er daarnaast ook een verzoek tot echtscheiding dan wel scheiding van tafel en bed moet zijn ingediend bij de rechtbank.

⁷⁸ Berg 2013.

⁷⁹ Art. 3.111, lid 8, Wet IB 2001.

⁸⁰ Art. 3.111, lid 8 en lid 9, Wet IB 2001.

Het duurzaam gescheiden leven is niet van belang.⁸¹ Voor de eigenwoningregeling kan het duurzaam gescheiden leven van partners nog wel een rol spelen.⁸² Dit valt echter buiten het bestek van mijn onderzoek, ik zal hier dan ook niet verder op ingaan.

4.3 Het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018

Zoals in paragraaf 4.1 staat, heeft de brief van 14 april 2017 aan de staatssecretaris van Financiën ertoe geleid dat de staatssecretaris een oplossing heeft willen zoeken voor de ongewenste gevolgen van de toepassing van de eigenwoningreserve bij gezamenlijke financiering van de nieuwe eigen woning, maar waarmee de staatssecretaris volgens Stam ook een oplossing heeft geboden voor de fiscale gevolgen van het nieuwe huwelijksvermogensrecht.⁸³

In het nieuwe huwelijksvermogensrecht is niet automatisch meer sprake van een gemeenschap van goederen over de voorhuwelijkse periode. Wanneer één van de partners al een eigenwoningverleden heeft uit de voorhuwelijkse periode, leidt dit tot een niet-beoogde beperking van de renteaftrek wanneer de huwelijkspartners tijdens het huwelijk gezamenlijk een eigen woning kopen.

Een eigenwoningverleden houdt het volgende in:

- Eén van de partners heeft een eigenwoningschuld waarvoor hij al een aantal jaren renteaftrek heeft genoten. Omdat sinds de invoering van de Wet IB 2001 tot maximaal 30 jaar renteaftrek wordt verleend, heeft belastingplichtige voor zijn deel van de eigenwoningschuld een deel van de 30 jaar al aftrek genoten.
- Eén van de partners heeft een eigenwoningschuld die valt onder de overgangsregeling van artikel 10bis.1, Wet IB 2001. Deze overgangsregeling houdt in dat voor de op 31 december 2012 bestaande schuld geen aflossingsverplichting geldt.

⁸¹ Cursus Belastingrecht IB.1.0.2.B.d.

⁸² ECLI:NL:HR:2010:BL7267.

⁸³ Stam 2018.

- Eén van de partners heeft in de voorhuwelijkse periode een eigen woning met overwaarde verkocht en heeft op grond van die verkoop een eigenwoningreserve opgebouwd.

Dat eigenwoningverleden van één of beide partners van de voorhuwelijkse periode gaat niet over op de andere partner, iedere partner behoudt zijn eigen eigenwoningverleden.

Door een huwelijk in gemeenschap van goederen is de bestaande eigenwoningschuld van de ene partner ook voor de andere partner een eigenwoningschuld op grond van artikel 10bis.1, lid 7, Wet IB 2001.

Wanneer er sprake is van huwelijkse voorwaarden met koude uitsluiting, dan is artikel 10bis.1, lid 7, Wet IB 2001 niet van toepassing en behoort de bestaande eigenwoningschuld tot de partner die deze schuld al voor het huwelijk had. Het nieuwe huwelijksvermogensrecht heeft hierin geen wijziging aangebracht. Artikel 10.bis.1, lid 7, Wet IB2001 is door de invoering van het nieuwe huwelijksvermogensrecht minder vaak van toepassing nu vaker sprake is van een beperkte gemeenschap.

Wanneer partners in gemeenschap van goederen huwden, wat onder het oude huwelijksvermogensrecht de standaard was als er geen huwelijkse voorwaarden waren, ging de helft van de eigenwoningschuld (en de helft van de waarde van de woning) over op de andere partner.

De eigenwoningreserve van de individuele partner ging door het huwelijk in gemeenschap van goederen niet over op de huwelijkspartner. Wat onder het nieuwe huwelijksvermogensrecht nog steeds zo is. Overigens is hierover wel verschil van mening geweest bij de minister en de staatssecretaris.

Zo heeft de minister bij de behandeling van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning nog aangegeven dat de eigenwoningreserve bij een huwelijk in gemeenschap van goederen voor de helft overgaat bij de partner.⁸⁴ Uit de brief van de staatssecretaris van 14 april 2017 blijkt dat de eigenwoningreserve blijft voor de partner die de woning verkocht had, ongeacht of het oude of nieuwe huwelijksvermogensrecht van toepassing is.⁸⁵ Bij het Besluit van de staatssecretaris blijkt uit het voorbeeld dat de eigenwoningreserve niet overgaat op de andere partner en wordt dat door een beroep te doen op het Besluit wel mogelijk.⁸⁶

Met het Besluit keurt de staatssecretaris goed dat fiscale partners die een gezamenlijke eigen woning kopen waarbij ieder voor 50% (economisch) eigenaar van de woning is en ieder voor 50% de eigenwoningschuld is aangegaan, zij het eigenwoningverleden van één van de partners ook voor 50% mogen verdelen. Dit is dus inclusief een verdeling van de eigenwoningreserve die immers onderdeel uitmaakt van het eigenwoningverleden. Het voordeel is dat de renteaftrek die gezamenlijk wordt genoten daardoor hoger kan worden.

Het nadeel is dat de partner die geen eigenwoningverleden had voor de periode van fiscaal partnerschap nu door gebruik te maken van het goedkeuringsbesluit na beëindiging van de partnerschap geconfronteerd wordt met een gedeeltelijke overname van het eigenwoningverleden van de partner uit die voorhuwelijkse periode en daardoor beperkt kan worden in de renteaftrek bij een toekomstige eigenwoningschuld.

Het Besluit van de staatssecretaris is niet alleen voor gehuwden die vanaf het jaar 2013 gezamenlijk een financiering aangaan voor een woning, maar fiscale partners in het algemeen zoals de samenwonende partner kunnen een beroep op het goedkeuringsbesluit doen.

⁸⁴ *Kamerstukken I* 2012/13, 33.407, blz. 17, voorbeeld 4.

⁸⁵ Brief van de staatssecretaris van 14 april 2017, 2017-0000051053.

⁸⁶ Brief van de staatssecretaris van 14 april 2017, 2017-0000051053.

De toerekening van gemeenschappelijke inkomensbestanddelen tussen fiscale partners, zoals geregeld in artikel 2.17, Wet IB 2001 blijft overigens van kracht. Het saldo van de inkomsten en aftrekposten van de eigen woning kunnen belastingplichtige en zijn partner onderling verdelen voor de beste fiscale uitkomst ongeacht de eigendomsverhouding van de woning of het aandeel in de eigenwoningschuld.

Belastingplichtigen hebben een keuze om wel of niet gebruik te maken van het goedkeuringsbesluit. Volgens Hoepelman zullen niet veel belastingplichtigen hiervoor in aanmerking komen, omdat zij niet voldoen aan de voorwaarde van de 50-50 eigendoms- en schuldverhouding. Volgens hem komen deze verhoudingen namelijk nauwelijks voor, waardoor het Besluit van de staatssecretaris in zijn ogen een wassen neus is.⁸⁷ Ik deel de mening van Hoepelman niet. Ik meen dat gehuwden onder het nieuwe huwelijksvermogensrecht ook in een 50-50-verhouding een voor gezamenlijke bewoning bedoelde eigen woning zullen kopen en financieren. Dat kan in elke willekeurige verhouding, dus ook in 50-50. Indien zij menen dat het Besluit van de staatssecretaris in hun situatie soelaas biedt, kunnen zij daar gebruik van maken.

De staatssecretaris laat ook ruimte om andere afspraken te maken dan waar het Besluit zijn goedkeuring aan geeft. Dit kan in een draagplichtovereenkomst. Om de gevolgen die het Besluit van de staatssecretaris heeft bij beëindiging van het partnerschap te omzeilen, zijnde de onherroepelijke overgang van een deel van het eigenwoningverleden van ene partner naar de andere partner, is de draagplichtovereenkomst volgens Arends een goed alternatief.⁸⁸ Wat een draagplichtovereenkomst is en welke gevolgen dat heeft voor de eigenwoningrente komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

⁸⁷ Hoepelman 2019.

⁸⁸ Arends 2019.

4.4 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik, naast het fiscale partnerschap, ook het per 1 januari 2018 ingevoerde nieuwe huwelijksvermogensrecht behandeld en de fiscale gevolgen die de invoering met zich meebrengt op de aftrek van de eigenwoningrente. Een oplossing voor deze fiscale gevolgen is het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018. In dit besluit is onder voorwaarden goedgekeurd dat partners hun eigenwoningverleden voor de helft aan elkaar kunnen overdragen. Dit levert in een aantal gevallen een hogere aftrek van eigenwoningrente op. Of dit inderdaad zo is, is echter per casus afhankelijk. Het Besluit kent als nadeel dat de overdracht van het eigenwoningverleden onherroepelijk is.

Het Besluit staat ook toe dat partners zelf afwijkende afspraken maken die vastgelegd worden in een draagplichtovereenkomst. Wat een draagplichtovereenkomst is en wat het voordeel kan zijn voor de aftrek van de eigenwoningrente komt in het volgende hoofdstuk aan bod. Ook onderzoek ik hierin of de draagplichtovereenkomst een basis kan zijn voor de toedeling van de eigenwoningreserve bij beëindiging van het partnerschap.

5 De draagplichtovereenkomst

5.1 De draagplichtovereenkomst als alternatief voor het goedkeuringsbesluit

Het Besluit van de staatssecretaris van Financiën kan een oplossing zijn voor situaties waarin partners in een verhouding van 50%-50% gezamenlijk de eigen woning kopen en een financiering aangaan, maar die geen onderlinge afspraken hebben gemaakt om een rentebeperking te voorkomen.⁸⁹ Die rentebeperking doet zich met name voor in situaties waarin beide partners een afwijkend eigenwoningverleden hebben.⁹⁰ Deze onderlinge afspraken zien op de draagplicht van de gezamenlijk aangegane schuld, de draagplichtovereenkomst.⁹¹ Deze draagplichtovereenkomst kan een alternatief zijn voor toepassing van het besproken Besluit, omdat dit Besluit niet alleen voordelen kent. Het delen van het eigenwoningverleden, wat op grond van dit Besluit mogelijk wordt, is definitief zodat de partner die eerst geen of een lager eigenwoningverleden had door toepassing van het besluit wel een eigenwoningverleden krijgt die gevolgen heeft voor de renteaftrek bij aankoop van een toekomstige woning voor deze partner.⁹² De nadelen van het goedkeuringsbesluit kunnen worden voorkomen door het aangaan van een draagplichtovereenkomst.⁹³

Een draagplichtovereenkomst is een overeenkomst gebaseerd op artikel 6:10 BW. Een bank zal een hypothecaire financiering voor een gezamenlijke woning van partners veelal aangaan onder hoofdelijke aansprakelijkheid. Dat betekent dat beide partners voor 100% aansprakelijk zijn voor de gehele hypothecaire financiering.⁹⁴ Partners kunnen echter in een onderlinge afspraak een andere draagplicht overeenkomen.⁹⁵ Aansprakelijkheid en onderlinge draagplicht zijn dus twee verschillende zaken. Artikel 6:10 BW ziet op de situatie dat er sprake is van hoofdelijke schuldenaren en één van de schuldenaren voor meer dan zijn aandeel in de schuld door de schuldeiser aangesproken is.

⁸⁹ Cursus Belastingrecht, IB 3.6.6.E.c3.

⁹⁰ Arends, fiscaalconsult.nl.

⁹¹ Arends 2018.

⁹² Arends, fiscaalconsult.nl.

⁹³ Arends, fiscaalconsult.nl.

⁹⁴ Art. 6:7, lid 1, BW.

⁹⁵ Stokkel 2019.

Die schuldenaar heeft dan een vorderingsrecht op de andere schuldenaar, voor het hogere bedrag boven zijn aandeel in de schuld, het zogeheten regresrecht.

Dit artikel is regelend recht. Schuldenaren kunnen hierover afwijkende afspraken maken.⁹⁶ De Hoge Raad heeft aangegeven dat onderlinge afspraken de voorkeur hebben boven de wettelijke regelingen.⁹⁷

In een draagplichtovereenkomst kunnen afspraken worden gemaakt tussen de partners over de verhouding van ieders aandeel in de eigenwoningschuld. De afspraken kunnen zodanig gemaakt worden dat de onwenselijke uitkomsten door toepassing van het individuele eigenwoningverleden kunnen worden voorkomen.⁹⁸ Onderlinge afspraken over de eigenwoningverleden kunnen alleen gemaakt worden indien de woning en de leningen niet tot het huwelijksvermogen behoren.

Ongehuwden kunnen draagplichtafspraken vastleggen in een samenlevingsovereenkomst en gehuwden kunnen deze afspraken vastleggen in de huwelijkse voorwaarden.⁹⁹

Hoepelman acht een schriftelijke vastlegging van de draagplicht echter niet zinnig, omdat de Hoge Raad in een arrest van 13 juli 2012¹⁰⁰ heeft bepaald dat de onderlinge draagplicht van een lening wordt bepaald op basis van wie de lening heeft en wie de lening aangaat. Een draagplichtovereenkomst zou dan alleen vastleggen wat impliciet al geregeld is.¹⁰¹ Arends daarentegen vindt een draagplichtovereenkomst een goed alternatief voor toepassing van het Besluit van de staatssecretaris van 30 januari 2018. Hij voegt daar wel aan toe dat het dan van groot belang is dat de overeengekomen afspraken uit de draagplichtovereenkomst over de gerechtigdheid tot de verkoopopbrengst van de eigen woning ook bepalend moeten zijn voor de toerekening van de eigenwoningreserve aan de partners.¹⁰²

⁹⁶ R.Verdaas, vscd.nl.

⁹⁷ ECLI:NL:HR:2015:1871.

⁹⁸ Cursus Belastingrecht IB.3.6.6.E.c3.

⁹⁹ Cursus Belastingrecht IB.3.6.6.E.c3.

¹⁰⁰ ECLI:NL:HR:2012:BW4206.

¹⁰¹ Hoepelman 2019.

¹⁰² Arends 2019.

Vastlegging van onderlinge afspraken draagt in zijn optiek bij aan het helder maken van de gevolgen voor de beide partners. Bovendien meent Arends dat een draagplichtafpraak niet alleen vastlegt wie voor welk leningdeel de draagplicht heeft, maar zijn de afspraken wellicht ook van belang voor de toedeling van de eigenwoningreserve.¹⁰³ Arends houdt hier een slag om de arm omdat voor hem niet duidelijk is of een draagplichtovereenkomst ook invloed uitoefent op de toedeling van de eigenwoningreserve tussen de partners.¹⁰⁴ Van Mourik geeft als argument dat het vastleggen van de interne draagplicht niet alleen is aan te raden met betrekking tot de renteaftrek, maar ook in het geval er een echtscheiding volgt. In de offertes van de banken worden de interne verhouding van de financiering namelijk niet vastgelegd.¹⁰⁵

5.2 De draagplichtovereenkomst en de toedeling van de eigenwoningreserve

In het goedkeuringsbesluit heeft de staatssecretaris benoemd dat onderlinge civiele afspraken met betrekking tot de draagplicht van de eigenwoningschuld geëerbiedigd worden in het fiscale recht. Sommige uit het civiele recht voortkomende rechten (en plichten) worden expliciet buiten het fiscale recht gehouden. Zo bepaalt artikel 5e AWR dat het vergoedingsrecht tussen echtgenoten op grond van artikel 1:87 BW niet relevant geacht wordt voor het fiscale recht. En bepaalt artikel 3.119a, zesde lid, onder c, schulden aan de partner niet als eigenwoningschuld aangemerkt. *“Doel en strekking van fiscale wetgeving is doorgaans een geheel andere dan die van civielrechtelijke wetgeving”* aldus de minister van Financiën in een brief van 5 februari 2020 waarin hij antwoord geeft op de vraag of het BW en de IB tegenstrijdig zijn nu de BW geen samenwoonverplichting kent, maar slechts één van de woningen van de niet samenwonende fiscale partners voor renteaftrek in box 1 van de Wet IB 2001 in aanmerking komt.¹⁰⁶

¹⁰³ Arends 2019.

¹⁰⁴ Arends 2019.

¹⁰⁵ Mourik, van 2017.

¹⁰⁶ Brief van de minister van Financiën van 5 februari 2020, 2019-0000158950.

De vraag is of onderlinge afspraken met betrekking tot de toedeling van de eigenwoningreserve wel geëerbiedigd worden in het fiscale recht. Ik meen dat dit niet zo is. In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat de eigenwoningreserve wordt toebedeeld in de mate waarop elk van de juridische dan wel economische eigenaren gerechtigd is tot het vervreemdingsaldo van de woning.

De tekstuele uitleg en de memorie van toelichting van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001, biedt geen ruimte voor afwijkende afspraken en is bewust door de wetgever verkozen bij de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning.

De Wet herziening fiscale behandeling eigen woning in 2013 heeft, naast de invoering van artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 ook tot een andere wijziging voor de toerekening van de eigenwoningreserve aan de partners geleid. Voor de invoering konden belanghebbende en de partner een onderlinge schuldverhouding hebben die zag op ieders inbreng in de waarde van de eigen woning. Hof Arnhem-Leeuwarden heeft in de uitspraak van 14 maart 2017 geoordeeld dat wanneer de ene partner een hogere inbreng heeft in de woning dan de ander er feitelijk een schuldverhouding is tussen beide partners wat gekwalificeerd wordt als een eigenwoningschuld.¹⁰⁷ Door die eigenwoningschuld had de ene partner een lagere eigenwoningreserve dan wanneer de gerechtigheid tot de eigenwoning op grond van de eigendomsverhouding bepalend was geweest. Immers de waarde van de woning bedroeg bij verkoop € 890.000 en de stand van de eigenwoningschuld na gedeeltelijke aflossing bedroeg € 580.000.

De te verdelen eigenwoningreserve kwam hierdoor uit op € 310.000. Op grond van de eigendomsverhouding zouden beide partners ieder een eigenwoningreserve hebben van € 155.000. Echter kon de ene partner aannemelijk maken dat de andere partner de aflossingen van de eigenwoningschuld had gedaan, waardoor hij op grond van het samenlevingscontract een schuld aan zijn partner had. Het Hof oordeelde vervolgens dat de ene partner door die schuldverhouding tussen beide partners de ene partner een eigenwoningreserve had van € 0 en de andere de volledige € 310.000. Sinds 2013 is dit niet meer mogelijk.

¹⁰⁷ ECLI:NL:GHARL:2017:2100.

Schulden tussen partners worden immers niet gezien als eigenwoningschuld op grond van artikel 3.119a, lid 6, onderdeel c, Wet IB 2001. Volgens het fiscaal juridisch adviesbureau Nationale Nederlanden is ook in deze situatie een draagplichtovereenkomst de oplossing, zodat de verhouding tot de gezamenlijke eigenwoningschuld de basis is voor de eigenwoningreserve en niet een vordering tussen de onderlinge partners.¹⁰⁸

Voor de berekening van de hoogte van de eigenwoningreserve is het aandeel in het vervreemdingssaldo van de eigen woning van belang (die bepaald wordt aan de hand van de mate van gerechtigdheid tot die eigen woning) minus de stand van de eigenwoningschuld van de eigenwoning ten tijde van de vervreemding. Door het beïnvloeden van de hoogte van de eigenwoningschuld kunnen belastingplichtigen enigszins de eigenwoningreserve beïnvloeden (enigszins omdat de vervreemdingsopbrengst afhankelijk is van de waarde van de woning ten tijde van de verkoop).

5.3 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik de draagplichtovereenkomst behandeld. In de eerste paragraaf heb ik de draagplichtovereenkomst als alternatief voor het besluit van de staatssecretaris besproken. In de tweede paragraaf ging ik in op de toedeling van de eigenwoningreserve bij een draagplichtovereenkomst.

Een draagplichtovereenkomst kan ook in mijn optiek een toegevoegde waarde hebben voor de eigenwoningreserve, maar dan niet door vast te leggen op welke wijze de eigenwoningreserve tussen de partners verdeeld dient te worden. Die mogelijkheid is immers door de wetswijziging in 2013 ongedaan gemaakt. Wel is de beïnvloeding via de verdeling van de eigenwoningschuld van belang, enerzijds om de renteaftrek te optimaliseren en anderzijds om het aandeel in de eigenwoningreserve te beïnvloeden.

¹⁰⁸ taxlive.nl.

Vastlegging van de onderlinge afspraken is dan ook zeker aan te bevelen, er is immers duidelijkheid over de vastgelegde afspraken waarbij met de onzekere factor met betrekking tot de waarde van de woning ten tijde van de verkoop rekening kan worden gehouden.

6 Conclusie en aanbevelingen

6.1 Samenvatting

In de voorgaande vijf hoofdstukken heb ik een aantal deelonderwerpen behandeld om te komen tot de beantwoording van mijn onderzoeksvraag. In hoofdstuk 2 ben ik begonnen met de historie van de hypotheekrenteaftrek vanaf de Wet op de Vermogensbelasting 1892 tot de huidige Wet IB 2001. Om in 2020 aftrek te krijgen van de eigenwoningrente zijn een aantal zaken van belang. Zo moet er sprake zijn van een eigen woning conform de vereisten in artikel 3.111, Wet IB 2001.

Daarnaast is van belang of de schuld voor die eigen woning kwalificeert als eigenwoningschuld conform artikel 3.119a, Wet IB 2001. Nadat met de invoering van de Wet IB 2001 de aftrek van eigenwoningrente is beperkt tot 30 jaar, is de eigenwoningrenteaftrek verder ingeperkt met de invoering van de bijleenregeling in 2004. De van betrekking zijnde kernbegrippen voor de bijleenregeling zijn ook in hoofdstuk 2 aan bod gekomen.

In hoofdstuk 3 heb ik de in 2013 ingevoerde Wet herziening fiscale behandeling eigen woning besproken. Bij de invoering van die wet is de aflossingseis geïntroduceerd. De toch al complexe eigenwoningregeling is er met de invoering van deze wet niet eenvoudiger op geworden. Belastingplichtigen die in 2012 al een bestaande eigenwoningschuld hadden, kunnen te maken krijgen met zowel de oude als nieuwe eigenwoningregeling bij onder andere een verhuizing of een echtscheiding.

Voor mijn onderzoeksvraag is de wijziging in de toedeling van de eigenwoningreserve van belang. Ik heb geconstateerd dat de wetgever met de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning een wijziging heeft beoogd die erop neerkomt dat belastingplichtige en zijn fiscale partner niet meer de keuze kunnen maken aan wie van hen de eigenwoningreserve wordt toebedeeld. Van belang voor de toedeling is nu het juridische dan wel economische eigendom van de woning. De wetgever heeft ervoor gekozen niet meer aan te sluiten bij het civielrechtelijke aandeel van de woning, maar bij de economische gerechtigdheid.

In hoofdstuk 4 is het nieuwe huwelijksvermogensrecht besproken. De invoering hiervan heeft fiscale gevolgen gehad die niet direct door de staatssecretaris van Financiën zijn onderkend. Met het Besluit van 30 januari 2018 heeft de staatssecretaris uiteindelijk een oplossing geboden. Toepassing van dit Besluit betekent dat belastingplichtige en zijn fiscale partner het individuele eigenwoningverleden voor de helft met elkaar kunnen delen. Hierdoor wordt de renteaftrek minder beperkt dan zonder toepassing van het Besluit. Niet in alle gevallen brengt het Besluit echter de gewenste oplossing. Toepassing van dit Besluit is dan ook een vrijwillige keuze.

Het staat een belastingplichtige vrij om samen met zijn fiscale partner afspraken te maken over de draagplicht van de financiering van hun gezamenlijke woning in een draagplichtovereenkomst. In hoofdstuk 5 is hier aandacht aan besteed. De in een draagplichtovereenkomst gemaakte afspraken kunnen ook leiden tot gunstiger aftrekmogelijkheden van de eigenwoningrente. Het nadeel van toepassing van het Besluit van de staatssecretaris dat de verdeling van het eigenwoningverleden over beide partners onherroepelijk is, kent de draagplichtovereenkomst niet.

6.2 Conclusie

Nu alle deelonderwerpen zijn behandeld, kom ik in deze laatste paragraaf toe aan het antwoord op de onderzoeksvraag die in deze thesis centraal stond:

Biedt artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 ruimte om bij de toedeling van de eigenwoningreserve een op artikel 6:10 BW gebaseerde draagplichtovereenkomst tussen partners als uitgangspunt te nemen?

Mijn antwoord op deze vraag is ontkennend. Artikel 3.119aa, lid 5, Wet IB 2001 biedt geen ruimte om een draagplichtovereenkomst als uitgangspunt te nemen voor de bepaling van de eigenwoningreserve.

Afwijkende afspraken kunnen immers niet leiden tot een andere toerekening dan tot een toerekening naar de mate waarin een belastingplichtige tot de eigen woning gerechtigd is. De juridische dan wel economische gerechtigdheid is hierbij bepalend.

De draagplichtovereenkomst kan wel indirect leiden tot een andere toedeling van de eigenwoningreserve, namelijk door de vaststelling van de individuele eigenwoningschuld in die overeenkomst. De eigenwoningschuld is immers één van de factoren in de rekensom die de hoogte van de eigenwoningreserve bepaald.

6.3 Aanbevelingen

6.3.1 Eerste aanbeveling: terugbrengen keuzerecht eigenwoningreserve

De Wet herziening fiscale behandeling eigen woning heeft geleid tot een beoogde wijziging van de toedeling in de eigenwoningreserve. De keuze die belastingplichtige en zijn partner voor de invoering van deze wet had, achtte de wetgever geen recht te doen aan het doel van de bijleenregeling. Ik meen dat de wetgever hierbij voorbij gaat aan de afspraken die gemaakt kunnen worden in het civiele recht en die recht doen aan de feitelijke situatie tussen beide partners. Er kan dan immers rekening worden gehouden met ieders geldelijke inbreng in de eigen woning dan wel in de eigenwoningschuld. Een draagplichtovereenkomst is juist bij uitstek bedoeld om afwijkende afspraken te maken. Dat die afspraken alleen zien op de renteaftrek en niet op de toedeling van de eigenwoningreserve is in mijn optiek dan ook niet volledig. Het is een beperking ten opzichte van de mogelijkheden die een draagplichtovereenkomst kan bieden om recht te doen aan de financiële situatie tussen belastingplichtige en zijn partner.

Indirect kan met de draagplichtovereenkomst een andere toedeling van de eigenwoningreserve bewerkstelligd worden, maar het is lastig om dan met de waardeontwikkeling van de woning rekening te houden. Dit kan immers leiden tot een hogere eigenwoningreserve bij verkoop.

Dat wat nu indirect kan, zou in mijn optiek ook weer op directe wijze moeten kunnen. De onzekerheid over de uiteindelijke verkoopwaarde van de woning speelt dan geen rol meer.

Mijn aanbeveling aan de wetgever is dan ook om de wettekst weer aan te passen aan de situatie van vòòr 2013 en het keuzerecht van belastingplichtigen op de toedeling van de eigenwoningreserve terug te brengen zodat de draagplichtovereenkomst een daadwerkelijk alternatief is voor het Besluit van de staatssecretaris. De eigenwoningreserve kan dan weer op directe wijze worden toebedeeld, rechtdoende aan de feitelijke situatie tussen belastingplichtige en zijn partner.

6.3.2 Tweede aanbeveling: vereenvoudiging van de eigenwoningregeling

Het onderwerp van mijn onderzoeksvraag toont nog eens aan hoe gecompliceerd de fiscale eigenwoningregeling op dit moment is. Daardoor is er een groot risico dat er fouten worden gemaakt in de belastingaangifte en er te veel of te weinig aftrek van de eigenwoningrente wordt genoten. Belastingplichtigen hebben met zoveel factoren te maken die van invloed zijn op hun mogelijkheden voor aftrek van de eigenwoningrente, dat zij door de bomen het bos niet meer kunnen zien. Naar mijn mening heeft de invoering van de Wet herziening fiscale behandeling eigen woning dat alleen maar verergerd. Belastingplichtigen kunnen door deze wet te maken krijgen met zowel de oude als nieuwe eigenwoningregeling wat de kansen op fouten aanzienlijk groter maakt. Het doel van de wetgever kan beter en sneller bereikt worden door een vereenvoudiging van die eigenwoningregeling. Mijn aanbeveling is dan ook dat de wetgever die vereenvoudiging tot prioriteit benoemt en er werk van gaat maken. Een nieuwe wetsherziening van de eigenwoningregeling zou dan alleen nog doorgang mogen hebben indien aan het vereiste van een vereenvoudiging wordt voldaan.

Aangehaalde boeken

- **Albregtse e.a.**, *Cursus Belastingrecht 2018-2019*, IB.10bis.1.6D, Deventer: Wolters Kluwer 2018.
- **Albregtse e.a.**, *Cursus Belastingrecht 2018-2019*, IB.1.0.2.B.d, Deventer: Wolters Kluwer 2018.
- **Albregtse e.a.**, *Cursus Belastingrecht 2018-2019*, IB.3.6.2.B.b.2, Deventer: Wolters Kluwer 2018.
- **Albregtse e.a.**, *Cursus Belastingrecht 2018-2019*, IB.3.6.2.B.c1, Deventer: Wolters Kluwer 2018.
- **Albregtse e.a.**, *Cursus Belastingrecht 2019-2020*, IB.3.6.6.E.c3, Deventer: Wolters Kluwer 2019.
- **Albregtse e.a.**, *Cursus Belastingrecht 2019-2020*, IB.3.6.6.E.d, Deventer: Wolters Kluwer 2019.
- **Mourik, Snoeks, Stam 2013**
M.J.J.R. van Mourik, mr. G.G.M. Snoeks & mr. R. Stam CPL, *De herziene eigenwoningregeling*, Deventer: Kluwer 2013.
- **MVROM 2001**
Ministerie van VROM, *Mensen Wensen Wonen. Wonen in de 21ste eeuw*, 's-Gravenhage: Ministerie van VROM 2000.
- **Stam 2013**
R. Stam, *De eigenwoningregeling vanaf 2013*, Deventer: Wolters Kluwer 2013.

Aangehaalde artikelen

- **Albert 2013**
P.G.H. Albert, 'Wet fiscale behandeling eigen woning: gammele kwetsbare wetgeving', *Weekblad Fiscaal Recht*, 2013/459.
- **Arends 2012**
A.J.M. Arends, 'Gooi niet het kind met het badwater weg', *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2012/2514, p. 3.

- **Arends 2018**
A.J.M. Arends, 'Draagplichtovereenkomst, het ei van Columbus?', *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018/2870.
- **Arends 2019**
A.J.M. Arends, 'Opnieuw de draagplichtovereenkomst', *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2019/2955, 05 december 2019.
- **Berg 2013**
J.E. van den Berg, 'De eigen woning', *FED Fiscale brochures*, Deventer: Kluwer 2013, p. 268.
- **Eijkenduijn en Rozendal 2005**
A.A. Eijkenduijn en A. Rozendal, 'Een nieuwe invulling van het begrip "economische eigendom"?', *Weekblad Fiscaal Nieuws* 2005/917.
- **Hoepelman 2019**
E. Hoepelman, '(On)zin van een draagplichtovereenkomst', *Vakblad Financiële planning* 2019/72.
- **Hofman 2007**
P.W. Hofman, 'Het belang van economische eigendom in de WBR.', *Weekblad Fiscaal Recht* 2007/197.
- **Jacobs 2004**
L.M.P. Jacobs, 'Bijleenregeling: de partner als fiscale belemmering?', *Vakblad Financiële planning*, 1 september 2004, 70.
- **Mourik, van 2017**
M.J.J.R. van Mourik, 'Invloed huwelijksvermogenregime op eigenwoningregeling', *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie* 2017/7176.
- **Rutgers 2008**
R. Rutgers, 'De Bijleenregeling: so far, so good?', *Weekblad Fiscaal Recht* 2008/6778, p.936.
- **Schuver en Ruijschop 2003**
B.F. Schuver en M.H.C. Ruijschop, 'De Bijleenregeling', *Weekblad Fiscaal Recht* 2003/1800.

- **Stam 2016**
R. Stam, 'De eigenwoningregeling onder het nieuwe huwelijksvermogensrecht', *Vakblad Financiële Planning* 2016/87, 12 september 2016.
- **Stam 2016**
R. Stam, 'Rondom de eigen woning', *Vermogende Particulieren Bulletin* 2016/44.
- **Stam 2018**
R. Stam, 'Eerlijk zullen we alles delen', *Vermogende Particulieren Bulletin* 2018/20.
- **Stokkel 2019**
L. Stokkel, 'Het eigenwoningverleden: een (on)oplosbaar probleem?', *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie* 7252, 12 oktober 2019.
- **Witte 2012**
E. de Witte, 'Hypotheekrente in historisch perspectief', *Belasting Magazine* april 2012, p.12.

Kamerstukken

Eerste kamer

- *Kamerstukken I* 2012/13, nr.12, item 24, p.133-134.
- *Kamerstukken I* 2012/13, 33.407, blz. 17, voorbeeld 4.

Tweede kamer

- *Kamerstukken II* 1891/92, 125, nr. 3 pag. 8.
- *Kamerstukken II* 1911/12, 144, nr. 3, pag. 16 en pag. 29.
- *Kamerstukken II* 1969/70, 10.790, nr.3, pag. 14.
- *Kamerstukken II* 1996/97, 24.761, nr. 3, pag. 82.
- *Kamerstukken II* 1996/97, 25.037, nr. 3, pag. 4.
- *Kamerstukken II* 1998/99, 26.727, nr. 3, pag. 31
- *Kamerstukken II* 2003/04, 29.210, nr.3, p.46 (MvT Belastingplan 2004).
- *Kamerstukken II* 2012/13, 10 september 2012, nr. 33.405, nr. 4 (Advies RvS).

- *Kamerstukken II* 2012/13, 14 september 2012, nr.33.405, nr. 4 (nader rapport).
- *Kamerstukken II* 2012/13, 18 september 2012, 33.405, nr. 2 (voorstel van wet).
- *Kamerstukken II* 2012/13, 18 september 2012, nr. 33.405, nr. 3 (MvT).
- *Kamerstukken II* 2013/14, 33.987, nr. 1 en 2.
- *Kamerstukken II* 2013/14, 14 juli 2014, nr. 33.987, nr. 3 (MvT).
- *Kamerstukken II* 2016/17, 33.987, nr. 29, p.1-11.
- *Kamerstukken II* 2017/18, 34.785, nr. 15, p.34-35.
- Brief van de staatssecretaris van Financiën van 14 april 2017, 2017-0000051053.
- Brief van de minister van Financiën van 5 februari 2020, 2019-0000158950.
- *Kamerstukken II* 2019/20, Brief regering, Nationaal Hervormingsprogramma 2020, 21501-07-1669, 27 maart 2020.

Besluiten

- Vraag-en antwoordbesluit over de toepassing van de bijleenregeling van 1 oktober 2004, nr. CPP2004/1696M.
- Besluit van 20 februari 2007, CPP2006/1942M.
- Besluit van 24 november 2009, CPP2009/2342M.
- Besluit van 26 augustus 2010, DGB2010/3057M.
- Besluit van 30 januari 2018, nr. 2018-1511.

Jurisprudentie

Hoge Raad

- HR 11 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BL7267.
- HR 13 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW4206.
- HR 10 juli 2015, ECLI:NL:HR:2015:1871.

Gerechtshoven

- Hof Leeuwarden 28 februari 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BV7420.
- Hof Arnhem- Leeuwarden 14-03-2017, ECLI:NL:GHARL:2017:2100.
- Hof 's-Hertogenbosch 13 maart 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:1104.

Websites

- voorraad woningen: eigendom, type verhuurder, bewoning, regio, stand per 11 februari 2020, opendata.cbs.nl.
- R. Verdaas, 'Nadere beschouwingen regresvorderingen.', onderdeel 27, vscc.nl/nadere-beschouwing-van-regresvorderingen/#_ftn42, (laatst geraadpleegd op 3 juni 2020).
- A.J.M. Arends, 'Is draagplichtovereenkomst goed alternatief voor verdeling eigen woningverleden tussen partners?', www.fiscaalconsult.nl/390/is-draagplichtovereenkomst-goed-alternatief.htm (laatst geraadpleegd op 3 juni 2020).
- M. Muller, 'Fiscale eigenwoningsproblematiek door nieuw huwelijksvermogensrecht onder tafel geschoven, interview met R. Stam', 25 oktober 2017, taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/fiscale-eigenwoning, (laatst geraadpleegd op 19 juni 2020).
- Redactie taxlive, 'Belastingdienst stelt eigenwoningreserve te hoog vast.' Deventer: Wolters Kluwer, www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/belastingdienst-stelt-eigenwoningreserve-te-hoog-vast/ (laatst geraadpleegd op 20 juni 2020).